

Jiří Valenta (Varšava):

25 let českého bankovníctví.

Jest tomu 25 let, co jsem vstoupil do života praktického a jelikož od toho času veškeré zjevy našeho života hospodářského sleduji podrobněji, zvolil jsem toto období co východisko ku své rozpravě. V oné době byl stav bankovníctví českého nevalně utěšený. Trh pražský nezotavil se ještě ze dvou velkých krisí, kterými byl postižen v době poměrně krátké za sebou. Myslím tím krisi z roku 1873 t. zv. vídeňský krach, po němž celá řada bank zanikla beze stopy, a krisi z roku 1884), která vyvrcholila konkursem t. r. České banky pro úvěr pozemkový*). Nebývalý pokles cen cukru přivodil mezi jiným pád cukrovarů v Pečkách, Malči a Meziříčí, u nichž — jakož i jinde jmenovaný ústav byl své prostředky uvázal mnohem více, než mobilnost banky dovolovala a úpadek banky, k němuž vídeňský finanční svět škodolibě nečinně přihlížel, stal se neuniknutelným. Důvěra k bankám v Praze povážlivě otřesena a nastalo překotné vybírání vkladů, čímž ovšem nejvíce utrpělo mladé tehdy ještě bankovníctví české. A to bylo tehdy ještě velmi slabé. Jediná pražská banka česká byla nucena svůj kapitál redukovati a své filiálky ve Vídni a Prostějově zrušiti! Stojí za vzpomínku tato okolnost dnes, kdy české banky stále svůj kapitál zvyšují a kruh filiálek na nové oblasti rozšiřují. A v letech 1874—1881 neměli jsme ani jediného bankovního ředitele Čecha v Praze! Nebyloť prostě odborně vyškolených sil a tak byl ředitelem živnostenské

*) Ústav ten měl správu německou.

banky Němec Moser*). České bankovníctví podobalo se tehdy nemocnému, který přestál sice dvě těžké nemoci, ale navždy bude odsouzen choditi na berlích.

Před 25 lety měli jsme pouze 3 české banky a sice :

Živnostenskou banku s kapitálem zl. 3,000.000' —
 Úvěrní banku v Kolíně s kapitálem „ 400.000' —
 Záložní úvěrní ústav v Hradci Král. s kapitálem „ 800.000' —

A tyto 3 české banky s úhrnným kapitálem zl. 4,200.000' — čili K 8,400.000' — byly zastoupeny všeho všudy na pěti místech. Živnostenská banka se sídlem v Praze a filiálkami v Brně a Plzni a obě ostatní banky v místech svého založení v Kolíně a Hradci Králové. Ovšem byly poměry tehdy v Praze vůbec miniaturní — banka s kapitálem zl. 2,000.000' —, jako Česká eskomptní banka a Hospodářská úvěrní banka (německé) považovány již za skutečné banky.

Nic neukáže jasněji pokrok, který jsme udělali na tomto poli jako vyličení stavu, jaký jest dnes. Máme následující banky : (podotýkám, že uvádím kapitál usnesením letošních valných hromad zvýšený, jehož splacení buď se již z větší části stalo, aneb jest nepochybným)

	Kapitál	Reservy	Pens. fond
Živnostenská banka	60,000.000' —	16,000.000' —	3,319.000' —
Ústřední banka č. sp.	25,000.000' —		
Pražská úvěrní banka	18,000.000' —		
Česká průmysl. banka	20,000.000' —		
Zál. úv. ústav . . .	15,000.000' —		
Mor. agrární banka .	10,000.000' —		
Česká banka . . .	4,000.000' —		
Pozemková banka .	6,000.000' —		
Pivovarská „ .	2,000.000' —		
Mor.-slezská „ .	2,000.000' —		

} Značnější rezervy ca. 9,000.000 bude mít Pražská úv. banka, u ostatních ústavů větším dílem mladých jsou rezervy přirozeně poměrně ještě neznámé.

Měli-li jsme tedy před 25 lety pouze 3 české banky s kapitálem K 8,400.000' —, máme jich dnes 10 s úhrnným kapitálem K 160,000.000' — !

K vůli porovnání uvádím i akciový kapitál předních bank vídeňských :

Úvěrní ústav pro obchod a průmysl (reserv na 60,000.000' —) K 120,000.000' —

*) Pamatuji se dobře na výrok dra. Riegra, který svého času pravil, že přece jen doufá, že v národě našem, který dal světu tolik dobrých matematiků, se také narodí jednou dobrý finančník.

Banka pro země rakouské	K 100,000.000' —
Vídeňská bankovní jednota	„ 130,000.000' —
Dolnorakouská eskontní společnost	„ 60,000.000' —
Banka »Union«	„ 60,000.000' —
Anglo-rakouská banka	„ 60,000.000' —

Největší česká banka dosahuje tedy již výši kapitálu tak zvané střední banky vídeňské.

Z bank zahraničních uvádím Deutsche Bank v Berlíně s kapitálem M 200,000.000' — a rezervami přes M 100,000.000' — a pařížský Crédit Lyonnais s kapitálem fr. 250,000.000' — a rezervami fr. 125,000.000' —

Porovnáme-li Crédit Lyonnais s jeho 250 milionů s Živnostenskou bankou s K 60,000.000' — a vezmeme-li v úvahu naše skromné poměry s poměry nejbohatšího národa na světě s Francouzy, můžeme býti — soudím — celkem zcela spokojeni.

Mluvě o českých bankách, nemohu nezmíniti se o Zemské bance království českého, která byla založena českou většinou českého sněmu přes odpor Němců a která byla dlouhá léta řízena výlučně českými řediteli. Zemská banka jest tuším největším emisním ústavem rakouským. Do roku 1909 tedy za celých 20 let svého trvání emitovala

K 444,000.000' — dluhopisů komunálních

K 18,000.000' — dluhopisů melioračních

K 129,000.000' — dluhopisů železničních.

Dovedla tudíž opatření království českému na účely produktivní zajisté imposantní sumu, téměř 600 milionů korun!

Porovnejme však vzrůst českých bank i v jiném směru: V roce 1885 měla jediná Živnostenská banka 2 filiálky Brno a Plzeň, dnes máme následující české filiálky bankovní:

Živnostenská banka: ve Vídni, Brně, Plzni, Jihlavě, Českých Budějovicích, Prostějově, Olomouci, Pardubicích, Táboře, Mor. Ostravě, Terstu, Krakově, Lvově a Písku.

Pražská Úvěrní banka: Olomouc, Lvov, Brody, Bělehrad (srbský).

Ústřední banka českých spořitelén: Vídeň, Terst, Lvov, Krakov, Černovice.

Česká průmyslová banka: v Brně a ve Vídni.

Zál. úvěrní ústav v Hradci Králové: v Praze, Semilech a Turnově.

Česká banka: v Hradci Králové.

Moravská agrární banka: v Kroměříži, Moravské Ostravě, Opavě a Německém Brodě.

Zvláštní význam pro vývoj a osamostatnění českého bankovníctví mají vídeňské filiálky českých bank. Jako první v novém období založila Živnostenská banka svou filiálku ve Vídni již v roce 1898. Tato filiálka sama o sobě zaměstnává dnes nejméně dvakrát tolik úřednických sil, kolik měly veškeré české banky před 25 lety dohromady. Původně bylo míněno, že vídeňská filiálka naší banky vydobude si klientelu mezi statisícovým obyvatelstvem českovídeňským. Ukázalo se však, že hospodářská síla tohoto našeho lidu, mimo to ještě po celé Vídni rozptýleného, není taková, aby dovedla si udržeti byt i jen jednu banku a tak musila si hledati naše filiálka klientelu takovou, jakou mají ostatní původní banky vídeňské. A to se jí v plné míře podařilo tím spíše, že veliké banky vídeňské navykly si bagatelisovati tak zvanou střední klientelu bankovní, které banky české již dávno si zvykly vycházeti vstříc.

Tento úspěch na horké půdě vídeňské zejména posílil obchodní sebevědomí českých bank. Ukázalo se, že dovedeme čelit své nejvážnější a nejvyškolenější konkurenci i v samém říšském hlavním městě, které ony navykly si považovati za svou výlučnou domainu. Ve Vídni naučili se pak hleděti na nás s jiným respektem. Konkurence česká stala se jistým kruhům ve Vídni tak nepohodlnou, že založena s výslovnou tendencí proti bankám českým Oesterr. Industrie- und Handelsbank, za jejíž ředitele ustanoven bývalý ředitel České průmyslové banky pan B. Schleifer.

Živnostenská banka vstoupivši na půdu vídeňskou, jala se organisovati místní české záložny, kterých dnes již jest asi deset, finanční pomocí a delegováním svých úředníků do výborů dotyčných záložen. V záslužné činnosti této pokračovala pak i filiálka Ústřední banky českých spořitelén, která existuje tuším od roku 1906. Rok na to založena i filiálka třetí české banky České banky průmyslové. Živnostenská banka má mimo to ve Vídni tři expositury a sice v Leopoldově, ve Favoritech a na Mariahilferstrasse. Vývoj českého peněžnictví ve Vídni nahání bodrým Vídeňákům i mnoho zbytečného strachu, který je ponouká i ku opatřením ne dosti důstojným. Tak usnesla se vídeňská Obchodní komora, že nebude přijímati českých dopisů a odůvodňovala toto své netolerantní usnesení tím, že prý jest již obdařena (beglückt) tolika českými ústavy peněžními, že jest nebezpečí, že by mohl býti vznesen požadavek úřadování ve dvou jazycích.

Z různých ohledů zakládají české banky tam, kde založení vlastních filiálek nebylo by vhodné, neb možné ústavy zvláštní. Tak založila Živnostenská banka 1. Lublaňskou úvěrní banku, která dnes má kapitálu K 5,000.000 — a filiálky ve Splitu, Terstu, Celovci a Sarajevě. Slovinci nebyli tehdy dosti silnými, aby vlastní silou si založili banku svou. 2. Chorótskou zemskou banku v Osjeku. 3. Zemskou průmyslovou banku v Pešti. 4. Varšavskou průmyslovou banku ve Varšavě a j.

Ústřední banka českých spořitelén založila: 1. Banku »Bohemii« a »Bank of Europe« v N. Yorku. 2. Ustrednou banku v Pešti a j.

České banky hledaly však začasť i nové dráhy v bankovníctví. Tak zpopularisovala na př. Živnostenská banka vkladní knížku bankovní a jest tuším do dneška o více než 115 milionů vkladů na knížky oním ústavem v Rakousku — v celém Rakousku — který má podobných vkladů nejvíce. Teprve po příchodu našem do Vídně prováděly i vídeňské banky toto odvětví obchodu. Česká průmyslová banka byla první v naší polovici říše, která emittovala bankovní dluhopisy průmyslové. Ústřední banka č. sp. první z rakouských bank se pustila přes oceán do New-Yorku.

Nyní jest mi promluvit i o jiném důležitém odvětví činnosti našich bank, t. j. o podnikání průmyslovém. Že i v tomto odvětví banky naše neskládají rukou v klín, dovoluji si uvést co příklad, že Živnostenská banka, o níž mi jsou data přirozeně přístupnější — zakcionovala v posledních dvou letech: Valterův cukrovar v Lounech, A. Klazarovy továrny na látky nábytkové a jutu ve Dvoře Králové a Brně, Hrdinovu továrnu na kartáče v Pelhřimově, Český akciový pivovar v Plzni, Kovaříkovu továrnu na stroje a motory v Prostějově a přeměnila železářny v Hrádku u Rokycan na společnost s ručením obmezeným. Že další pronikavější účastenství bank v podnikání průmyslovém bez účasti činné české veřejnosti možné není — k tomu dovolím si poukázati ještě v dalším.

Je tomu nyní téměř 13 let, co jsem se chystal jako mladý dirigent na cestu do Mor. Ostravy, abych se tam uvázal v řízení nové filiálky. Náhodou seznámil jsem se tehdy se zemřelým již poslancem Kurzem, který slyše o mé cestě do Ostravy, horlivě mi domlouval, abychom zakládali též filiálku v Krakově. Přiznám se, že se mi to zdálo tehdy ne-li fantasí, tedy alespoň hůdbou daleké budoucnosti. A hle, neuplynulo ani 7 let a já jsem se stěhoval do Krakova a za 3 léta na to do Lvova a přiznávám se,

že jsa nyní na odchodu do Varšavy, méně se tomu divím, než jsem se divil tehdy prof. Kurzovi, jenž mi mluvil o Krakově poměrně blízkém.

Tak rostlo české bankovníctví a my ve svých cílech s ním. Ale nebyli jsme tím překvapeni jen my, byli tím překvapeni i Poláci sami, kteří o našem vnitřním sesílení v bankovníctví přece jen nebyli zcela dobře zpraveni. Když jsem se představoval praesidentovi dru. Leovi jako první český ředitel bankovní v Krakově a v Haliči vůbec, tázal se mne s jakousi nedůvěrou, znám-li poměry. Nemohu přirozeně pouštět se do rozborů obchodů, které jsme konali a proč jsme se na kluzké půdě haličské vyvarovali ztrát, dovoluji si pouze poukázat na to, co je konstatováno ve výročních zprávách našeho ústavu, t. j. že obě naše filiálky haličské ve Lvově i Krakově od samého počátku dobře prospívají. Přišli jsme ovšem utužení konkurenčním bojem domácím, kterého v tehdejší době v Haliči ještě nebylo.

Zajímavo je, že dosti značnou zásluhu na zakládání filiálek českých bank v Haliči — ovšem že zásluhou negativní má i banka rakousko-uherská. Stalo se totiž v prvních letech našeho věku, že portefeuille směnečný filiálky rakousko-uherské banky v Praze dostoupil větší výše, než portefeuille hlavního ústavu těžké banky v Pešti, což ve Vídni nazváno skandálem evropským. Vídeňská haute finance, žárlivá na rozvoj pražského trhu, domnívající se mylně, že české banky nebudou s to přistoupiti k zakládání filiálek vlastních, pohnula naši cedulovou banku, až dotud k vývoji českého bankovníctví blahovolnou, že začala jim při přijímání materiálu vzdálenějšího dělati obtíže, že prý nemohou jakosť směnek těch z Prahy posouditi a pod. *) A divná věc, o banky vídeňské se nebála, ty nechala klidně pracovati dále.

Čím se stalo, že české banky v cizině dobře prosperují? Po mém názoru to jest větší rychlost ve vyřizování stran, dovednost v přizpůsobení se podmínkám konkurrence a ze strany obecnstva důvěra v českou solidnost. Na tom ovšem má nemalou zásluhu i český úředník bankovní, který teprve v cizině začasté rozvine své dobré vlastnosti. To, co ho doma rozptyluje: zábavy a pod., to ho v cizině v té míře nevábí a má-li chefa, který s ním cítí, tož nalézá v bance takřka svůj druhý domov.

*) Tehdejší guvernér rakousko-uherské banky ryt. Biliński mi pravil, když jsem se mu krátce po zahájení činnosti v Krakově představil, že byl vždy proti posílání směnek z Haliče na kila (kiloweise). Já ovšem dnes nejlépe vím, jak přísně byl materiál v Praze cenzurován.

Tam setkává se se svými českými kollegy, tam jest v českém ovzduší a ve chvílích oddechu se dovídá, co se doma v Čechách děje. Máť — po mém soudu — český úředník bankovní mezi svými kollegy bankovními nejvíce vyvinutý smysl pro povinnost. Uvedu drastický případ. Před lety, když bylo vydáno heslo, abychom u nás zaučovali bratry Černohorce do zaměstnání, v nichž se oni doma vycvičiti nemohou, přijmula jistá česká banka černoohorského mladíka do svých služeb jako úředníka. Milý Černohorec však zařizoval si úřadování dle svého pohodlí a přicházel do kanceláře, jak sám uznal. Konečně toho měl jeho chef dosti a když jednou odpoledne přišel opět hodně pozdě, ptal se ho po příčině. Černohorec odpověděl klidně: Hrál jsem v kavárně kulečnick a poněvadž nebyla partie ukončena, musel jsem se déle zdržeti a přišel jsem tedy pozdě. Uznávám, že se i českému úředníku může státi, že by se při kulečnicku spozdil, ale troufal by si přijíti s takovou výmluvou před svého chefa? Zde to byl ovšem Černohorec, obyvatel hor, ale kdo pracoval s úředníky jiných slovanských národů, porozumí mně.

Český úředník bankovní je člověkem skromným, snaží se žíti svým příjmům přiměřeně a s nimi vyjíti. Je to ovšem zásluhou českých rodičů, kteří své syny skromně vychovávají. Jsou ovšem i výminky — jsou i jednotlivci, kteří se svými příjmy vyjíti nedovedou a nevyjdou i kdyby měli dvakrát tolik a přece dovozují, že ani krejcaru darmo nevydají. Celkem ale čeští úředníci — z větší části synové rodičů nezáměrných — dovedou se v čas potřeby uskrovniti. Český úředník bankovní je dále ohromnou většinou — připomínám opět, že mluvím o úřednících v cizině — úředníkem pilným. V případě potřeby ochotně pracovali úředníci přes čas a vřidné slovo chefovo zmohlo tu často více, než nařizení. Znal jsem i úředníky, kteří po vysilující práci denní věnovali se studiu cizích jazyků a p. Dále jest úředník český člověkem poctivým a neporušitelným. Za své dlouholeté působnosti jako chef neměl jsem nikdy co činiti s úředníky nepoctivými. Proto mě zabolet známý případ mladoboleslavský, spoluzaviněný ostatně i jinými činiteli — poněvadž by byl mohl vzbuditi u lidí poměrů neznalých zdání, že stav českého bankovního úřednictva je mravně nakažen.

Vážím si českého úředníka, ale mám-li býti nestranným, nemohu zamlčeti, že má i některé vlastnosti, které jsou mu na ujmu. Je to v prvé řadě jeho nestálost. Jde obyčejně s velkou chutí, ba nadšením do ciziny, ale po půl roce se mu zasteskne a hledá cestu do Čech přestoupením do služeb jiného ústavu.

Rychlý rozvoj českého bankovníctví urychlil kariéru některých mladých úředníků v míře v dobách normálních neobvyklé. Následkem toho nyní úředník, není-li po 3 letech nejméně prokuristou, nařiká si, že se mu děje křivda a — hlásí se jinam. Těmito častými změnami trpí ovšem pravidelný chod obchodu nemálo a je jednou z největších obtíží při vedení filiálék v cizině. Dále vytýkám našemu úředníkovi upřílišněnost v úsudku o okolí, do kterého třeba ani nevnikl. Rád hledí trochu s patra na slovanské národy, mezi kterými žije a nevzav si práci, aby vniknul v psychologii vývinu toho kterého národa, odsuzuje ho šmahem. Buďme rádi, že máme některé dobré vlastnosti, dosažené naším tuhým bojem o národní bytí, ale neodsuzujeme druhé, kteří žili za jiných poměrů. Obávám se, abychom se tímto způsobem nestali neoblíbenými mezi druhými národy slovanskými, jako se již nám dříve leckde stalo.

Pravil jsem již, že je to důvěra v českou solidnost, která nám razí cestu ku klientele polské. Mluvím zde hlavně o poměrech haličských, poněvadž je z názoru vlastního dobře znám. A z toho důvodu ukládají rádi obchodníci své přebytky u českých bank, průmyslníci uzavírají hypoteční půjčky průmyslové a města půjčky komunální, ač u poslednějších zemský výbor se snaží, aby je kontrahovaly u ústavů haličských. Ale domácí haličská haute finance nevraží, ač nerada to dává otevřeně na jevo, na filiálky českých bank. A nevraží na ně více, než na filiálky bank vídeňských. A vysvětlení je na snadě. Od dob nepamětných to bylo, že banky vídeňské dominovaly v celém Rakousku. To shlédával každý přirozeným. Ale že české banky mohou do Haliče a i Vídně a polské naopak ne, to dotýká se národní hrdosti Poláků v tom ohledu nad míru citlivých. A domácí polské banky musí o tom vyslechnouti ne jedno trpké slovo z kruhů jim blízkých. A poněvadž dle poměrů haličských titěž lidé jsou činní v správách bank a jsou i členy korporací a sborů zákonodárných, přenáší se tato nechuf i umělým způsobem do veřejnosti. Jako příklad uvádím následující fakt: V roce 1906 zavedla redakce časopisu »Máj« anketu o »slovanském postupu«. Jeden z nejřednějších finančníků haličských byv také tázán, odpověděl následovně: (číslo z 23. března 1906) »Vzdálen toho, abych činil jakékoliv výtky, poznamenávám pouze na příklad, že kapitál český je pro nás v Haliči stejně brozný, jako kapitál a průmysl německý a překáží nám stejně vytrvale jak tam ten« Snad slovo »brozný« znělo v textu původním, polském mírněji, ale uvádím tento výrok za příklad, že české banky nemají v zemích

slovanských ustláno na různých, a že i tam podržují své místo pouze díky své práci a hospodářské superioritě našeho národa.

Vylíčov netušený rozvoj českého bankovníctví v době poslední, nemohu nezastavit se u otázky: Kde třeba hledati původ a příčinu tohoto rozvoje? Chceme-li nestranně zodpovědět si tuto otázku musíme si uvědomiti, že bankovníctví není nějakým odvětvím, které by rostlo samo ze sebe, nýbrž že je jednou ze složek naší národní organizace vůbec. Po strašné pohromě, která nás stihla následky bitvy bělohorské, budili naši buditelé národ náš k novému životu knihou, později budováno školství obecné, střední a na konec vysoké a odborné, mezi tím i vyšší učiliště obchodní. Řady českých obchodníků a průmyslníků houstly, rovněž sílily záložny naše, postavené na solidní zákonnou basi z roku 1873.

(Pokračování).

Dr. Ant. Glos:

Z kulturní minulosti Olomouce.

III.

Vliv nejmladší generace spisovatelské na Koledu ukazuje se i v jisté blahovolné povolnosti při uveřejňování i prací začátečnických, jež by přísnější výběr odmítl; kruh spisovatelský je opravdu pestrý, tak že za redakce Bayerovy list dělá dojem neucelenosti, postrádaje základní jednotné myšlenky, jakéhosi ústředního bodu, jak dokazuje i program příliš široce založený (ročník II., čís. 1.), ovšem padá to na vrub i poměrů dobových, nehotových.

Souvislost se starším duchem literárním je zachována: přispívá i vrstevník Jungmannův Fr. Doucha, ač nemocí skličén, stejně přispívají také spisovatelé kněžští z Moravy: Jan Soukop, Alois Potěhník, Tomáš Hájek, horlitel pro ideu cyrillo-methodejskou, z Brna Karel Šmídek.

Koleda z počátku udržovala tak, jak Hvězda čilé styky s moravskou mládeží v Praze studující, soukromý odbor Mor. Besedy — moravský řečnický klub — působením V. Houdka vyzval moravské spisovatele, také i spolupracovníky almanachu Zora, i gymnasisty, aby mu zasýlali na posouzení práce a prostředkoval mezi Koledou a omladinou spisovatelskou, vykonáváje

jakousi předběžnou kritiku (dopisy V. Houdka 10. listopadu 1876 a 27. listopadu 1876).

Zájem o moravskou produkci literární budil pak v Praze Jan Herben, zejména v Umělecké Besedě přednáškou, jak Morava přispívala k rozvoji literatury české a k osvěžení českého života národního vůbec (Koleda 1880, str. 223 Dopisy z Prahy). Z Čech přispívají Adolf Heyduk, Fr. Kvapil, Edvard Jelinek, Rudolf Pokorný, Beneš Třebízský, Ignát Hermann, Herites František, Kolda Malinský, J. Lier (Zero Adam), J. V. Jahn, Podlipská Žofie a j. Důležitá změna v listu nastala ročníkem čtvrtým a to, jak podotýká Našinec, přičiněním zakladatelů listu (Naš. 8. led a 1879, čís. 4.); redaktorem se stal Josef Večeřa, získaný již Leandrem Čechem za přispívatele Koledy (28. listopadu 1876 zasílá Čech povídku J. Večeře).

Redakce (až do 1. listopadu 1879 Josef Večeřa) má s Koledou nové úmysly: chce uveřejňovati práce, neodporující zákonům aesthetickým a vědeckým, avšak proniknuty duchem v pravdě českým a slovanským; »vše ostatní pokládáme za předčasný luxus«.

Z Koledy utvořiti se má časopis, který by novou inteligenci tvořil, při tom však lid sám vzdělával a ku národnímu vědomí probouzel. List má býti přiměřen poměrům moravským, neboť Morava liší se od Čech vzhledem tak mnohým, že zvláštnosti její není radno přezíratí. (Stojí za to, porovnatí s tímto programem Babičkovy názory z roku 1879 v jeho rozhovorech o české literatuře, s názory Čechovými v Zoře 1885 až po Novinu 1908 Literární centralisace).

Zdůrazňuje-li redakce českost a slovanskost literární produkce — Josef Večeřa byl žákem Kosinovým — neznamená to příkré odmítnutí směrů moderních, proudu kosmopolitického a konservativní ulpění na směru národním, spíše uskovňuje a zúžuje si redakce program z důvodů taktického postupu osvětové práce. Hynek Babička vytýká sice Lumíru, orgánu školy kosmopolitické, nedbání poesie našeho lidu a jiných národů slovanských, ale připojuje: »Nevytýkáme jemu, že všímá si moderních literatur západoevropských a že soupeřiti chce s nimi zbraní jejich, ba schvalujeme program ten úplně, než chváliti nemůžeme úmyslné nedbání poesie vlastní a jinoslovanské (Kol. 1879 Naše literární časopisy, příl. čís. 2).

S Lumírem byla ostatně Koleda i za redakce Bayerovy, o stycích přátelských, jak svědčí listy Sládkovy; moravský básník Hynek Krch apostrofuje také Koledu »oj, tys Lumírova nejmladší sestřička« (Kol. V., čís. 22.).

Ročník čtvrtý vyniká také neobyčejně bohatým a cenným obsahem, uveřejňuje povídky Josefa Večeře, Františky Stránecké, která od počátku Koledě zůstala věrnou, Karoliny Světlé, která přispěla povídkou »Teta Vavřincova«, ač povážlivou chorobou očí stížena a nemohouc psáti, vypomáhá si diktováním (z dopisu D. Hanušové, české spisovatelky z 12. listopadu 1879).

Velmi pozorny jsou literární kritiky H. Babičky (i hudební), J. Večeře, Jana Herbena, Fr. Bílého, Fr. Jar. Rypáčka.

Koleda vychází však dále střídavě v Olomouci a v Brně, ročníkem pátým snaží se uskutečniti myšlenku Havelkovu, chce býti více listem populárním a vymyká se vlivu Olomouce, ale již ročníkem šestým zaniká v Brně.

Koleda neměla jednotný ráz, časopis podléhal vlivu své doby, tak jak jeho redaktoři — vystřídali se Jan Havelka, Fr. Bayer, Josef Večeřa, Jaroslav Tichý, František Vymazal, Rudolf Vacek během šesti let! — ale všem ročníkům je společný jeden rys: šířiti také znalosti o světě slovanském, zprvu uveřejňují se články kompilační, ale brzo vystřídány jsou i pracemi samostatnými (Eduard Jelínek, Jaromír Hrubý, Ferd. Menšík, Jan Herben, Fr. Bílý a j.) — i v Olomouckém Našinci v těch letech shledáme hojně článků, zvláště o slovanských národech balkánských, o Slovensku.

Pilně překládá se z poesie a belletrie ruské, polské, srbské, horvatské i slovinské, mezi překladateli jsou i odchovanci olomouckého gymnasia (Antonín Babička, Eduard Šarša, Romuald Dubový).

Illustrovaný týdeník polský *Lech* v Poznani vycházející žádá dopisem ze 7. dubna 1878 vzájemné vyměňování Koledy, aby se pěstovala vzájemnost českopolská v Čechách i na Moravě, v čísle 14. přináší i posudek o Koledě, časopis dochází i do Kežmarku pro spolek tamnější studující mládeže slovenské (dopis Jana M. Hroboně, žáka VIII. třídy z 11. ledna 1877), o Koledu zajímají se vůbec i na Slovensku, jak dokazují dopisy Miloslava Jos. L. Hurbana a dopisy Fr. M. Vrány a styky Ludvíta VI. Riznera-Obrova, učitele slovenského (o něm zpráva v Koledě II., str. 545 a násl.) s Koledou.

Koleda, jistě také působením Hynka Babičky, (jenž zahájil cestování na Slovensko a obnovil styk s ním, tak jak s V. Praskem a jinými studenty podnikl průvod i na pruské Opavsko), chce vším způsobem přispěti ku opětovnému sblížení se Slováky. (Kol. IV., příl. číslo 2.).

Öceníti osvĕtový a literární význam Koledy, která tak přípravovala půdu pozdější Nivĕ, bude jistĕ prací záslužnou, stejné jako podrobné ocenĕní olomoucké družiny spisovatelské a buditelské Miřiovský—Havelka—Prasek—Kosina; cenný materiál podávají zvláštĕ spisy Kosinovy samy, ale práce může býti usnadněna soustavným sbíráním a uspořádáním materiálu (korrespondence a j.), byl by to záslužný čin, kdyby vlastenecké museum olomoucké zařídilo zvláštní oddĕlení pro prameny, sloužící ku poznání českého osvĕtového ruchu v Olomouci ve století XIX. (literatura, divadlo, spolky a j.). Znamenalo by to návrat k myšlence v jádru projevené v provolání při založení musea (Našinec 2. kvĕtna 1883, čís. 50 České museum v Olomouci), v němž skladatel provolání V. Prasek navrhuje zřízení bibliotéky museální, v níž by se dle možnosti soustřeďovaly všechny spisy v tom kraji před časy vyšlé a všechny vycházející, jde o to, tuto myšlenku rozšířiti a obměniti: bibliotéka snad není tak nutná, když moravské listy uloženy jsou v c. k. studijní knihovně, ale soustřeďení jiných pramenů bylo by prospěšné. Doba let šedesátých a sedmdesátých na Moravĕ je velmi důležitá, dnes bylo by snadno sebrati hojný materiál, který za krátko snad se roztratí, mějme na mysli, že již dnes mnozí pracovníci 60—70tých let století XIX. cítí potřebu zaznamenati své pamĕti, ponĕvadž dobře postřehují významnost doby (tak J. Klvaňa v Mor. Orlici, V. Prasek v Opavském Týdenníku, Karel Adámek v Č. M. M.).

Jisto je: je-li století XIX. u nás v Čechách a na Moravĕ dobou jazykového, literárního, politického a hospodářského obrození, tak století XX. význačno bude snahou upravití zákonné pomĕry jednotlivých národností; má-li se ale vybudovati spravedlivĕ právo národnostní a — k těm cílům v Rakousku dojíti se musí — pak je nevyhnutelnĕ třeba propracovati podrobnĕ dějiny idey národnostní: Osvĕtová a vědecká práce sleduje tu i cíle praktické.

Slovenci v době předbřeznové.

(Dokončení).

Když zanikla »Čbelica«, semknul se kruh její, ztrativ smrtí Čopovou pevnou oporu, kolem Prešérna a přítele jeho Andreje Smoleje a pomýšlel na vydávání slovenských národních písní, jichž měl Smole veliké sbírky. Záhy připojil se k nim polský exulant Emil Korytko, žijící v Lublani, jenž byl horlivým sběratelem národních písní slovenských.

Pokrok národního sebevědomí u západních a jižních Slovanů byl záhy pozorován i na Slovensku; národní hnutí domácí omezovalo se tu však jen na vzdělané jednotlivce, jejichž idealismus přibíral částečně již nezdravé zabarvení. Na jedné straně ubíjí se čas a síly nanejvýš nepraktickou domácí válkou o nové znaky slovenské abecedy a hned už tvoří stoupenci Kollárových ideí nový umělý vzájemný všeslovanský jazyk, v němž zvláště vynikal korutanský vlastenecký kněz Matija Majar Ziljski. Jaký div, že našel na Slovensku illyrismus dr. Ljudevita Gaje velmi úrodnou půdu! Hlavně štýrská mládež studující v Hradci chýlila se k myšlence, aby se spojili všichni jižní Slované v jeden silný národ, který by snadno odolal nepřátelům na všech stranách. Dr. Gaj působil s neočekávanými úspěchy, založil noviny, získal si hrvatskou inteligenci a šlechtu, zavedl libozvučné štokavské (hrvatské) nářečí jakožto spisovný jazyk s českým pravopisem, a toto nářečí mělo se státi společným (»illyrským«) jazykem všech jižních Slovanů (»Illyrů«). Slovenci v této době (1830 – 1840) neměli ještě docela ustálené spisovné řeči a přední mužové jejich pochybovali často, že by k tomu vůbec kdy došlo pro malý počet slovenského lidu a pro nedostatek intelligence. A hle, slovenský lid mohl by se spasiti, připojí-li se k silnému hrvatsko-srbskému kmenu, jenž mluví velmi příbuznou a snadno srozumitelnou řečí! Illyrské noviny Gajovy přinášely často články a básně z rukou slovenských stoupenců, mezi nimiž nejhorlivějším byl Stanko Vraz. Rakouské vládě bylo hnutí illyrské velmi nemilé a proto je pronásledovala. Zvláště bedlivě pozorovala policie působení Stanka Vraza, jenž se přestěhoval naposled (1838) do Záhřebu, kdež se stal duší společenského života jakožto vynikající národní pracovník a básník. Pro Slovence zvlášť má Vraz svůj význam jakožto sběratel národních písní.

Odchodem Vrazovým počalo illyrské hnutí mezi Slovenci klesati. Slovenský lid nebyl ještě dosti zralým, aby se v něm ujala idea tak velikého kulturního a částečně i politického významu. Ale bez vlivu na národní probuzení tato doba nezůstala. Také český pravopis přejali Slovenci prostřednictvím Gajovým. (1839—1846).

Že hrvatština se neujala na Slovensku jako spisovná řeč, k tomu přičinila se krom odporu vlády a vlivu básnického kruhu »Krajinské Včelky« nejvíce tichá práce dvou mužů, jejichž horlivost a vytrvalost zasluhuje uznání.

V Korutanech a v západní části jižního Štyrska působil zcela nepozorovaně nadšený slovenský kněz, pozdější lavantinský biskup Anton Martin Slomšek (1800—1862), jenž vzpružil národní vědomí v mladším duchovenstvu a nepřestával buditi lásku k slovenštině u bohoslovců celoveckého semináře. Zpozorovav důležitost národní školy, staral se zvláště o zakládání nedělních škol a vydával nábožné, poučné, zábavné a školní knihy. Z pedagogických prací jeho nejdůležitější jest kniha »Blaže in Nežica v nedelski šoli« (1842), v níž podal lidu souhrn všeho praktického vzdělání. Dlouho zabýval se ideou založiti společnost pro vydávání dobrých lidových kněh, jež pro odpor vlády uskutečnila se teprve roku 1852 a 1853 založením »Družby sv. Mohora« se sídlem v Celovci. Prozatím jal se vydávati (1846) periodickou knihu »Drobtinice« (Drobtý), věnovanou zábavě a vědění, jež se těšila u lidu veliké oblibě. Mnohé písně a nápěvy Slomšekovy znárodněly a jméno jeho je posud všude populárním. Výtce, že je panslavistou, nevyhnul se ovšem ani Slomšek, jenž se nad tím ani nepozastavoval. V nejhorší době vládního utiskování působil ještě horlivěji a vyzýval krajany: »Mlčme, nemluvme nic, pracujme mnoho, snesme vše!« Divíme se, že takový slovenský kněz mohl se státi roku 1846 biskupem v tehdejší Rakousku. Poslední veliký čin biskupa Slomšeka byla teritoriální změna lavantinského biskupství, jež zaokrouhlilo se po dlouhém vyjednávání roku 1859 v jižním Štyrsku se sídlem v Mariboru.

Druhý muž Slomšekova rázu byl dr. Janez Bleiweis, jehož působení provázeno bylo rovněž štěstím. Hrvatský vliv, zvláště příklad dra. Gaje vyvolal u Slovinců s větším důrazem potřebu slovenského časopisu, jehož vydávání vláda opětovaně zabráňovala. Teprve roku 1843 se podařilo krajinské hospodářské společnosti, že obdržela povolení k vydávání hospodářského listu, a sice prostřednictvím arcivévody Jana, jenž již před lety vytýkal jmenované společnosti, že v ní rolnictvo málo je zastou-

peno. Dne 5. července 1843 začal vycházeti druhý*) slovenský časopis »Kmetijske in rokodelske Novice« (rolnické a řemeslnické noviny), jehož redakci převzal jednatel hospodářské společnosti mladý lékař a zvěrolékař dr. Janez Bleiweis (1808—1881). Šťastná náhoda to byla, že získán byl pro řízení slovenského časopisu nadaný a obratný muž, jehož vlohy by nejspíše v jiném případě pro slovenský národ ztraceny zůstaly. Bleiweis totiž do té doby nebyl uvědomělým Slovincem a neovládal po dlouhých německých studiích již ani slovenštinu, jako mnozí vrstevníci jeho. Jako redaktor »Novic« učil se teprve slovensky postupně obcováním s některými stoupenci illyrismu v Lublani; stal se z něj muž, jakého Slovenci potřebovali. Bleiweis cítil a věděl, jak se má psát pro lid. Zprvu věnovaly se »Novice« jen hospodářským otázkám, přinášely poučné články a krátké zprávy, poněkud však také básně a zábavné věci. Od roku 1848 přinášely také články politické a vše, co mohlo zajímati sloven. rolníka, řemeslníka a vzdělance. Bleiweis hledal a vychovával si spolupracovníky na všech stranách, povzbuzoval je ku práci a otvíral svůj list ochotně každému. Kdož zabývá se studii o duševním životu slovenském po roce 1843, neobejde se bez Bleiweisových »Novic«.

Diletantismu této doby nesmíme se diviti, vždyť dělení duševní práce ještě nebylo možno, když pro nedostatek pracovníků skoro každý slovenský buditel byl vědeckým a beletristickým spisovatelem, básníkem, politikem, jazykozpytcem a vším. Bleiweis sám je nejlepším příkladem všeobecného spisovatele a učenice.

»Novice« se líbily, což jest nepopíratelným skutkem, počet odběratelů rozmnožoval se neočekávaně rychle a leckdo učil se na stará kolena čísti, jen aby mohl sám sledovati vychválené »Novice«. Ve svém časopise uvedl Bleiweis hlavně roku 1846 illyrský pravopis a soustředil pozvolna všechny slovenské spisovatelské síly, jež neměly ještě nikdy společného orgánu, čímž ustálila se i spisovná slovenština. Starému společnému názvu »Slovinci«, »slovenski jezik«, jenž ustupoval místním názvům »Korošci«, »Kranjci«, »Štajerci«, »Kranjski, štajerski jezik« atd. pomohly »Novice« zase ku cti, čímž teprve spojily všecken slovenský lid v jeden jazykový celek. Vláda sama nepřipustila dlouho společného názvu »Slovenija« a podporovala různé separatistické zájmy v jednotlivých částech Slovenska, roztrženého nejen v politickém a církevním ohledu, ale také zeměpisnou

*) Prvý slov. časopis byly Vodnickovy Novice 1797—1800.

polohou pro vysoké horské hřebeny mezi přímořskými, krajin-
skými, korutanskými a štyrskými údolími.

Z básníků »Novic« měl největší vliv na čtenářstvo pathe-
tický Jovan Vesel Koseski, jež cenili přátelé daleko více než
Prešérna, ačkoliv jeho plody z literárního hlediska nemají veli-
kého významu. Pozornost však budily jeho nadšené politické
básně, zvláště óda »Slovenija Ferdinandu I.«, již uveřejnily No-
vice roku 1844, když císař navštívil Lublaň. Prvně vyskytuje se
zde veřejné jméno »Slovenija«.

Pisatel slovenské národní chroniky zaznamenává tu roku
1845 první slovenskou veřejnou řeč. U příležitosti 25leté sla-
vnosti lublaňského starosty Hradeckého přednášel totiž na Blei-
weisův podnět mladý Lovre Toman, pozdější slovenský básník
a politik Prešérnovu slavnostní píseň, v níž oslavují se díla
Hradeckého na prospěch Lublaně a Slovenska a jež jest zároveň
dithyrambem na slovenský lid a jeho vlast. Slavnost tato byla
»slovanskou demonstrací«.

Od roku 1844 počínaje obcovalo slovenské studentstvo ve
Vídni mnoho se svými slovanskými kolegy a pořádalo s nimi
často slovanské plesy a besedy. Studentstvo účastňovalo se
s velikým zájmem všeho, co dělo se ve vlasti, a přinášelo zvláště
roku 1848 mnoho impulsů politice.

Do roku 1848 znamenáme tedy už jistý duševní pokrok na
Slovensku, lid však přece ještě nebyl zralým dost, aby se do-
statečně postavil na vážné děje tohoto roku.

Jaromír K. Pojezdný :

Z Černé Hory.

(Dokončení).

S přístavem se jistě společnost přepočítala, neboť ze zálohy
barské se s malými prostředky, jakými ona společnost vládne
přístav utvořiti nedá. Hlavní překážkou je příliš široké
ústí k moři, bažnatá půda a velké větry. Především je zapotřebí
dlouhého, silného mola, vinolamu, jenž by poskytoval lodím
ochranu. Bylo projektováno v délce 450 m, k němuž se mělo
pojití v úhlu 135° molo pobřežní od poloostrovku Volovice. Ale
plány původní změněny několikrát, zvláště když roku 1906
bylo molo v délce 110 m již vypracované listopadovou prudkou

bouří, kterou přináší nebezpečný vítr od východu, zvaný ponente (od domorodých „orahovica“), potrháno a zničeno. Změnili tedy plán a ustanovili nábreží pouze 350 m délky a molo jen 150 m, pak opět 400 m a 100 m, až konečně zůstalo při tom, že oba díly budou 200 m dlouhé a 22 m široké. Ale bouře zimní ještě několikrát zrušily vykonanou práci, k čemuž přistupuje ještě ta okolnost, že pod vrstvou pískovou u základů přišli na 6–18 metrů silnou vrstvu bahnitou, čímž násypy stále klesají.

Náklad byl rozpočten při počtu r. 1906 pouze na 2,105.000 korun, ale dosáhl teď již výše dvojnásobné a není daleko ještě dosti. Mezi družstvem a podnikatelem vypukly také velké difference, došlo k dlouhým stávkám, ale nutno dále dle smlouvy stavěti, ježto vláda se zavázala jen k převzetí hotového díla za roční poplatek 5000 franků. Při tom škody větrem a bouřemi způsobené nese společnost sama. Když by příjmy společnosti konečně přesahovaly vydání, dělí se s vládou o zisk po odečtení umluvené amortizační kvoty a 5 proc. úroků z nominálního kapitálu.

Dne 23. října 1909 o 10. hod. dopol. se odbylo oficielní otevření svobodného přístavu Barského. Ministr financí dr. Vukošić při té příležitosti jménem vlády černoohorské projevil pevnou naději, že přístav Barský bude tvořiti východiště dráhy Adriaticko-Dunajské. Lodě měly přistávati u 200 metrů dlouhého přístavního mola (jež jak řečeno výše, v listopadové bouři 1909 bylo borou dosti značně poroucháno). Všechno zboží, kromě takového, na něž je státní monopol — nabývá v přístavu internacionálního charakteru a nepodléhá žádným ani státním ani obecním poplatkům. Vycleno bývá jen tehdy, když nastoupí cestu do vnitř země.

§ 13. stanov o exploitaci přístavu Barského a příslušného volného pásma byl hlavně vzhledem k Rakousku-Uhersku doplněn v tom smyslu, že i zde při další dopravě zboží z volného pásma do vnitř země musí býti prokázán původ zboží, aby se dle toho mohl použít buď minimální nebo maximální celní tarif. Tím bude poškozen hlavně vývoz našeho cukru, ba zcela znemožněn, jak zní konsulární zpráva*). Zřízení zvláštního skladiště rak.-uh. vývozníky na volné půdě v Baru je za takových okolností znemožněno, proto panuje mezi tamními obchodníky obava, že italská Compagnia, stojící ve spojení také s italskou obchodní

*) Přes to je veřejným tajemstvím, že ital. obchodní společnost v době bojkotu rakouského zboží dovážela spousty rakouského cukru pod značkou italskou!

společností „Oriente“ během krátké doby jisté zboží úplně zmonopolisuje. — Což se také již stalo.

Dle dosavadního průběhu a stavu věcí bude ještě dlouho trvat, než první přístav černoohorský bude způsobilý pro mezinárodní velkou dopravu, nebo než se stane válečným. Černá Hora samotná má (dle Juraschkových „Stat. geogr. Tabellen“ na rok 1909, jež však tu obsahují data z r. 1905) jen 22 obchodních plachetních lodí s nosností 5417 tun a z těch veplulo do přístavu Barského za rok 1908 sedmnáct s nákladem 354 tisíc tun (dle zprávy gerenta rak. konsulátu Dušana Mekoviče), vedle 97 parníků rak. Lloydů s 56.940 tunami, 43 parníků „Ungaro-Croaty“ s 9399 tunami, 2 „Raguzy“ s 200 a 208 parníků italské společnosti „Puglia“ s 115.428 tunami, pak 3 jiné parníky a 51 plachetních lodí různých vlajek.

Dokud nebude přístav barský upraven, nebude moci Černá Hora využiti plně poslední změny v berlínském traktátu, dle níž jí dovoleno míti své válečné loďstvo.

Pro úplnost obrazu činnosti družstva barského dlužno se zde zmíniti ještě o tabákovém monopolu, který obdrželo několik kapitalistů z téhož družstva, spojených na venek v jinou společnost („Regia cointeressato dei tabacchi del Montenegro Societa anonima“ s kapitálem 2,500.000 P., hlavní sídlo i ředitelství je v Benátkách), ale pracujících si do rukou. Smlouva uzavřená roku 1903 na čtyři léta a již obnovená zní, že z tabáku, prodaného ve vnitrozemí z čistého zisku připadne vládě 80 proc. a společnosti 20 proc., kdežto z čistého zisku prodeje zahraničního naopak 80 proc. společnosti a 20 proc. vládě. Nejlepší při všem jest, že vláda nemá práva kontroly nad sčítováním společnosti a lid musí svůj tabák i výrobky dražé doma platiti, než na př. v sousedním tureckém Skadru. Společnost se stará, aby mohla co nejvíce prodati za hranicemi, ježto z takových obchodů jí kyne větší zisk. Pravdou jest, že se stará o zlepšení pěstování tabáku na Černé Hoře, dováží jemnější druhy z ciziny a usazuje italské dělníky mezi domorodce, aby je naučili lépe s listím zacházeti. Skutečně plocha osevná také roste: r. 1906 bylo oseto tabákem 2050 ralů (1 ral = 1817'31 m²), roku 1907 již 2200 ralů a roku 1908 zase o 200 ralů více; ale společnost určuje sama ceny dle svého dvojího tarifu pětistupňového pro lepší a horší druh (0'50—3 K resp. 0'20—2 K za 1 kg), lacino skoupí a pak vyváží, což je pro ni výhodnější; lacinější, pašované zboží se zase vrátí.

Valné hromady odbývá jako Barské družstvo jenom v Benátkách — k nimž ovšem Černohorci nejezdí!

Černá Hora jest jediným snad státem na světě, který z tabáku nemá žádného zisku — vlastní vinou ovšem. Když není její krasovitá půda bohatá na mineralní poklady, je nutno starati se o ni lépe tam, kde něco rodí a nepřenechávati nejlepší cizincům, co by se mohlo dobře v zemi obstarati.

Mnozí badatelé, první Ami Boué¹⁾, pak E. P. Kovalevski²⁾, dr. Schwarz³⁾, dr. Tietze⁴⁾ a hlavně P. Rovinskij⁵⁾ prozkoumali půdu Černé Hory důkladně a našli jenom ve skrovném množství, co ve vápenné formaci, z níž sestává celá Černá Hora, možno najíti. Dobývání by se naprosto nevyplácelo.

A přece našel Rovinskij na Klučji před Kolašinem, pod Durmitorem místa, kde jistě kdysi železo dobývali. Tietze rovněž odkryl na dvou místech v okolí Grahova stopy dolování, jinde (mezi Tušinou a Šavniky) celé balvany hnědele a železné rudy, silně smíšené s pyritem, tedy jakosti nevalné. V sedle sutor-manském našel Tietze ve vápenci krásná a velká zrna malachitu i kousky lapisu lazuli. V dolině Gradišnické, na Bači, Šareňaku našel zvláštní křemeny, o nichž napsal: „Možno-li kde na Černé Hoře nalézt zlatu, tedy jen v křemenech podobného druhu“. Ale sám je neuviděl, za to Kovalevski u řeky Veruše viděl prý zlatu prostým okem, čemuž Rovinskij nevěří, jako mnohým jiným jeho zprávám, nazvav je „velmi povrchními“.

Ve Vasojevičích našel Rovinskij celé kusy manganové rudy, jichž Tietze sice nenašel tam, za to v sousedící Hercegovině ve větším ložisku, jež se táhne směrem k Černé Hoře; tedy snad by se i tam narazilo na větší vrstvy, kdyby kutání nebylo spojeno s tak velkými obtížemi. — Tamže se kdysi v XV. století dobývala také sůl, jak některé názvy svědčí. Ještě teď se vyskytují v krajině tamní kameny, jež skot pro slanou příchut rád líže. Pastevci o nich dobře ví a nazývají je „lizalo“.

Nedaleko sela Bukovik našel Rovinskij i malý pramen petroleje, jenž byl asi také dávno znám, jak svědčí vykopané stopy dřívějších prací, štol a pod., podepřených silnými bukovými podpěrami i několik tam nalezených primitivních nástrojů.

¹⁾ La Turquie d'Europe. Paris 1840, II. T., něm. překlad 1889. Vídeň.

²⁾ Četyre mjesaca v Černogoriji 1841.

³⁾ Montenegro. Schilderung einer Reise durch das Innere nebst Entwurf einer Geographie des Landes. Leipzig 1883.

⁴⁾ Geologische Übersicht von Montenegro. Jahrb. geol. Reichsanst. 1884

⁵⁾ Černogorija v jeja prošlom i nastojašćem. I. Tom. 1888, II. Tom 1903, Petrohrad.

Roku 1880 tam byl se samotným drem. Schwarzem, tehdy profesorem geografie na freiberské horní akademii, při čemž byl petrolej analysován (spec. váha 0,874, ale u srovnání s jinými málo lehkých mastnot). Schwarz mínil, že k odkrytí pramene by bylo třeba vrtati do hloubky 100 sáhů, proti čemuž se rozhodně postavil Tietze a dokázal, že by vše byla práce marná.

V okolí Ulcině se našlo několik sirných pramenů a u Baru pramen s příměsí soli.

Na březích Orašnice, jednoho z přítoků Crmnice se nachází hojně drobných černých granátů, které používají za kachní broky. Z eruptivních kamenů se našly na Černé Hoře dle zkoumání Tietze a bar. Fullana: orthoklasy (porfyry bezkřemenné v Sotoničích a Bukoviku v Cermnici, porfyry křemité v Sotoničích, Starém selu v dolině Gračanicy a Brezny); plagioklasy: olivindiabas (Pivski monastyr) diabasporfyr (tamže a na severním úpatí Durmitoru), křemitý dioritporfyr (tamže, augitandesit v Limljanecích a na severním svahu sutormanského sedla.

Ale to vše praktického významu nemá, když není možno skutečné využitkování, na něž pomýšleli pouze ve Vasojevičích, kde prý se nachází kamenné uhlí a v Zetě u Nikšiče, ač také nelze zaručiti výsledek. A průmysl bez uhlí je dnes nemyslitelný; s pouhým dřívím, jehož má sice východní Černá Hora ještě dosti, se nevystačí, zvláště bude-li se s lesy černoorskými tak hospodařiti, jako teď, kdy i kapitalisté se vrhli na ně, skoupli komplexy a kácí, aniž by se kdo staral o obnovování.

Teprve dne 1. srpna 1908 byl povolán z Čech lesník (pan Vlach), jenž sídlí v Podgorici a má pod svým dozorem všechny lesy země, tedy revír 9080 km² veliký (za služné 2400 P.). Jest pochopitelno, že jediný člověk nezabrání tomu, aby domorodci v lesích nehospodařili jako dříve, nepouštěli do podrostů skot, nekáceli aniž by sázeli, nechránili před hmyzem a pod. V sousedství se sandžakem novopazarským na břehu řeky Tary jsou dosud bohaté borové lesy, odhadnuté na 2,500.000 P., u Vučeva jedlové lesy v ceně asi 800.000 P., z nichž topí celý kraj, ať si metr za 1 perper koupí či nekoupí. Nemá-li, kácí bez dovolení, až se to donese místnímu kapetanu, v oblastní upravu, odkud teprve do lesního oddělení ministerstva vnitra, které jediné může zakročiti, poslati tam „šumara“ (lesníka) aby záležitost vyšetřil. Že nepřichází v čas, je při tak zdoluhavé proceduře samozřejmo.

V květnu r. 1910 došlo na Taře mezi Podgorici a Kolašinem k založení první parní pily od Boškoviče z Kolašina a Stijoviče

z Podgorice, kteří inserují v novinách pod heslem na Černé Hoře dosud neslychaným: „svoj svome“.

Tu se zpracuje, co kapitalisté skupili — tak že bude povolna Černá Hora ještě pustější, než je.

Ze stromů, jež se hojněji v lesích černoohorských vyskytují, dlužno jmenovati vedle dvou druhů borovic (*pinus pumilio* a *maritima*) jedli, pajasan, agát, buk, dub, lípu, osyku — jako u nás. A v nich zvěř také naše, jenom už ne v takovém množství jako psal před 70 lety Ami Boué. Jinak se najdou přece ještě zajáci, koroptve (skalní a polní) bažanti, králíci, lišky, divoké kočky, kuny, jezevci, černá zvěř i někdy medvěd. Něco kamzíků a srnčího je rezervováno pouze pro krále, jenž má s v o b o d n ý l o v i v době šetření mezi 1. březnem a 1. srpnem.

Větší prospěch než ze zvířeny má Černá Hora z rybního bohatství svých řek a jezer. Horské bystřiny chovají v sobě hojně pstruhů a jezero skaderské ryby všeho druhu: pstruhy kapry, kambaly, někdy i jesetra (jemuž Turci říkají balyk či sviní ryba) ale nejvíce „škoranců“, jakýsi druh bělic (*alburnus scoranza*), které suší, udí a hojně vyvázejí. V rozlehlých bažinách kolem východního kraje jezera skaderského hnízdí množství nejružnějších ptáků od rákosníka až po pelikána.

Přes toto bohatství, jež přichází Černoohorcům samo do rukou, působí zmíněné jezero více škody než prospěchu. Rozlívá se totiž stále šíře a zabírá více a více nejlepší půdy černoohorské „Skadarsko blato“ (sr. maďarský výraz pro jezero-balaton) nebývalo dříve tak rozsáhlé, jak nejlepe možno zjistiti z ostrůvků v severní části: Vtanina se stala ostrovem až ve XIII. století, dle listiny jedné z roku 1233, dané tamnímu klášteru. Od té doby, pozvolna, jak se zanášel výtok z jezera na jižní straně do moře, Bojana, tak se rozlévalo jezero šíře na severu, zatopilo vesnice Jalkovinu, částečně i Plavnici, zvláště když Drin, přítok Bojany, si našel nové řečiště a počal do Bojany téci téměř u výtoku jejím z jezera a tím vody její vracel.

Nehledě k zhoubné malarii, která v nezdravých bažinách kolem hnízdí, jest nejbolestnější ztráta půdy. Proto problém vysušení severní části jezera skaderského jest nyní jedním z nej-důležitějších. Roku 1901 dlel delší dobu na Černé Hoře ruský plukovník-inženýr Bolotov, jenž vyšetřoval, jakým způsobem by možno bylo dosáhnouti cíle. Za tímž účelem dojel na podzim r. 1909 na Černou Horu i profesor Hrázský, jenž zároveň zkoumal, jakým způsobem by možno bylo zavlažiti rozlehlou pláň při dolním toku Morači.

Zdá se, že nejjednodušší cestou by bylo, co již Rovinskij radil (na str. 215. I. dílu): ku snížení hladiny skaderského jezera na severní straně, kde je dosti mělké, nutno 1. obrátiti řeku Drin v dřívější řečiště, 2. odstraniti rybářské přehradu z řeky Bojany a 3. silným prohloubením jejího řečiště uvolniti výtok z jezera.

Černé Hoře patří pouze dolní tok Bojany po pravé straně, a k podobným operacím bylo potřebí také souhlasu „druhého pána, Turecka, což za dřívějšího „tureckého hospodářství“ nebylo lze dosáhnouti. Snad za nového režimu budou prováděny podobné pokusy větším štěstím.

Tento obraz hospodářských poměrů na Černé Hoře by nebyl úplný, kdyby v něm nebylo zmínky o nynějším stavu silnic a dopravnictví, v čemž také letos se stal zásluhou české firmy Laurina a Klementa velký krok ku předu.

Největší překážkou jakéhokoliv rozvoje byla neschůdnost vrchů černoohorských. Teprve když za vlády nynějšího krále se počalo horlivěji se stavbou pěkných silnic mezi hlavními body země, nastal čilejší ruch, jak v obchodu, tak v hospodářském vývoji, aby dohnáno bylo, co ve válečných dobách se zmeškalo.

Nyní má Černá Hora následující linie: Z Cetyně do Kotoru 28 km (celkem i s rakouským dílem 42 km), z Cetyně do Řeky 17 km, do Podgorice 28 km, do Danilovgradu 22 km a do Nikšiče 28 km; dále z Podgorice do Kolašina 82 km (přes 28 mostů) a z Podgorice do Plavnice cca. 20 km, čímž se stala Podgorice skutečným hospodářským středem země. Ze Řeky vede silnice do Viru (cca. 30 km), odkud do Baru 35 km (k přístavu 5 km) a do Ulcině cca. 30 km, celkem přibližně má Černá Hora 325 km dosti slušných silnic, jež pouze místy trpí příliš kamenitým povrchem a nepohodou (větry, deště a pod.).

To vnuklo mladoboleslavské firmě myšlenku, zaříditi na Černé Hoře na hlavní trati Kotor-Cetyně-Podgorice-Nikšič automobilové spojení, k čemuž skutečně počátkem r. 1909 došlo. Nedala se odstrašiti neúspěchem francouzské firmy, která před pěti lety se o totéž marně pokoušela, ale sestrojila zvláštní typ tak zv. horských autobusů, jež se zdarem se mohly pustiti na silnice černoohorské, užší, s velkým stoupáním a ostrými záhyby i serpentínami. Toho docíleno tím, že vzdálenost os kol byla stlačena na nejmenší míru, zadní kola posunuta poněkud ku předu a převod s diferenciálem byl umístněn úplně do zadu, na zadní kola, jež jsou čtětězem hnána také ze zadu, tedy pravý opak obyčejných vozů. Chauffeur je umístněn se dvěma cestu-

jícími nad motorem, takže vůz se neobyčejně zkrátil a přece může pojmuti 9 osob, šest v coupé a 3 v předu.

Na celé trati bývají vozy — jichž je s nákladními v činnosti deset — plně obsazeny, ač jízdné je nyní zvýšeno. Dřívější paušální obnos 45.000 P. vlada firmě již neplatí, nýbrž za každý kilometr 1 Perper, za to si pošty vybírají poplatky jízdné samy.

Ale podnik je stále passivní, poněvadž spotřeba gumy na kola je veliká; na kamenité půdě vydrží armatura nejvýš 3000 km. Bude třeba asi zvýšiti jízdné, což však přece nebude 20—30 K, jak požadují soukromní povozníci za kočár, který ještě k tomu jede třikrát až čtyřikrát tak dlouho.

Mladoboleslavské automobily se v krátké době tak vžily a plně osvědčily, že nebude lze si je již odmysliti ze zdánlivě nepřístupných vrchů černo-horských. A nejpotěšitelnější při tom jest, že podnik není v rukou cizích, nýbrž že přece zůstal aspoň „v rodině“.

Na ostatních silnicích obstarávají dopravu pošty a soukromé diližance. Poštovních úřadů má Černá Hora nyní 22, telegrafních 23 a 2 radiotelegrafní (Volovica a Podgorica)*, telefony veřejné zřízeny na podzim 1910, aby nic z moderních komunikačních prostředků nescházelo. Tedy možno nyní na Černé Hoře cestovati již v automobilu, stejně jako ještě na koni, pěšky, kočárem, poštou, železnici i parníkem, dorozumívati se pomocí drátu — v Nikšiči vypít sklenici piva, kterou český sládek v jediném pivovaru černo-horském za pomoci svých krajanů uvařil — a v Podgorici se pobavit mezi českými krajany, jako v nějaké slovanské besedě. —

Causerie o české jurisprudenci.

Prvým lednem 1900 nastala pronikavá změna ve právní oblasti středoevropské. Tím dnem vstoupil v platnost občanský zákoník pro říši německou »Bürgerliches Gesetzbuch für das deutsche Reich«. Valná část střední Evropy až do té doby neměla moderního zákoníka a státy říše německé roztržštěny byly na celou řadu oblastí partikulárních práv, v mnohých platilo ještě římské právo. V tomto chaotickém partikularismu připadla

*) Str. čl. sp.: O černo-h. poštovníctví v Zeitschr. für Post- und Telegraphie 1909.

právo vědě německé úloha zcela zvláštní. Praktikovi ať advokátovi, ať soudci, tím méně vzdělanému laikovi bylo nemožno bezpečně rozpoznati co platno a co není, a tu jurisprudence, učenci fakult právnických měli rozhodovat, jaké ustanovení toho neb onoho zákona jest užití, či zdali platí právo zvykové. Tu byla doba tak zv. »Spruchcollegien«. Dle práva sice před drahnou dobou byla tato »Spruchcollegien« zrušena, ale význam učenců tím nikterak neklesnul. Soudce v říši německé nerozhodoval zpravidla přímo dle Corpus juris civilis, ale dle Winscheidových pandekt, a známa jest anekdota o Reichsgerichtu, že, maje rozhodnouti spornou otázku, zdali zřízení sýrárny, jest inmissi do práva sousedů, odvolával se na různá analogická ustanovení, ač případ onen expressis verbis v Corpus juris je rozřešen. Za těchto poměrů jest zcela přirozeno, že právo věda německá rozvinula se na stupeň značně vysoký, zvláště když vlivem v. Savigni-ho vymanila se z pout theorie tak zv. přirozeného práva. Savigni-ho historická škola poukázala na to, že právo nikde neexistuje jako takové, jakési droit pour droit, nýbrž že každé právo jest plodem kultury, jako jsou jimi řeč, mravní názory a podobné. Tím právo vědě otevřeno bylo nové pole a význam její stoupl, ač zatím »Spruchcollegien« byla zrušena.

V Rakousku dostali jsme se ku konsolidaci našeho práva dosti brzo. Již roku 1811 obdrželi jsme občanský zákoník, zákoník, jenž se může postaviti směle po bok Códé de civil, onomu novému Corpus juris románských zemí. Občanský zákoník náš vycházel a vychází z předpokladu, že existuje jakési přirozené právo, platné pro všechny časy a země. Předpoklad ten v druhé čtvrtině XIX. století působil velmi zhoubně na právo vědu rakouskou, byloť nebezpečí, že zakrní v prázdném slovičkářství a scholastickém výkladu zákona. V letech padesátých však upozornil Unger, tehdy universitní professor, na pokroky, jaké učinila právo věda v Německu. A vlivem jeho vrhla se rakouská právo věda do náručí obecnoprávní jurisprudence německé. Směr ten podporován byl tehdy též velkoněmeckými snahami rakouské vlády, které nezůstaly bez vlivu na naše právo (směnečný řád a obchodní zákoník). A tak v té době platilo u nás fakticky obecné právo římské, ač obecným zákoníkem platnost jeho výslovně byla vyloučena.

A přece byla to zcela přirozená cesta. Většina ustanovení našeho práva soukromého jsou původu římsko-právního a mimo to čímžti právníci prvé doby císařské jsou klassickými, dosud nedosaženými vzory jurisprudence. Corpus juris Justinianovo je dosud

studnici právnické moudrosti a logiky. Tak rakouský právník byl upozorňován na to, že občanský zákoník se vyvíjel z *Corpus juris civilis* a že není nezměnitelný, že možná budovu tu opravovati. Byli sice rakouští právníci v jistém kulturním područí německých svých sousedů, avšak područí to nebylo pocíťováno, poněvadž oba pracovali na základě stejných předpokladů, na základě římského práva, resp. jeho změn, provedených právem kanonickým a tak zv. právem německým. Právník v Německu měl ovšem živější zájem na právu římském, byloť to pro něj právo dosud platné a proto zabýval se jím intensivněji, rakouský právník spíše jeho plody zužitkoval pro naše právo soukromé.

Rokem 1900 nastala změna. Německý právník nepracuje více na základě práva římského, nýbrž na základě »*Bürgerliches Gesetzbuch*«. A tento zákoník není základnou našeho práva, vyšel za předpokladů jiných než náš občanský zákoník. I bylo našim právníkům zrevidovati svůj poměr k jurisprudenci německé. Z německo-rakouské strany nepozoruhodnější jest v tom ohledu přednáška Moritze Wellspachera, profesora vídeňské university. V této přednášce praví, že nutno i nyní recipovati novou občansko-právní vědu německou, jako v dobách Ungrových recipována byla věda obecno-právní, jinak že by utonula rakouská právověda v suché scholastice jako v dobách předungrovských.

Takovéto *testimonium paupertatis* — česky vysvědčení chudoby — dal professor nejřednější německé university v Rakousku rakouské právovědě, aspoň německé.

Německý občanský zákoník (zkráceně B G B) není nikterak zákoníkem ideálním. Je sice pravda, že dnešnímu theoretikovi pomocí něho se velmi lehce pracuje, ale v tom může býti též soudnost Sírény. B G B má však velikou vadu, není schopným vývoje. Je stavbou příliš ucelenou, jedním pohnutím kamene říti se celá stava. A právo moderní právě podléhá vývoji více než právo doby předcházející. Přikloniti se k něčemu, co neschopno vývoje, v čem vývoj vyvrcholil, znamená dekadenci, barocco. V právovědě jako v umění. Michel Angelo znamená vyvrcholení umění, ale jeho umění není schopno vývoje. Příští umělci po něm malovali táž ohromná těla, ale bez vnitřní síly. Následovalo úpadkové umění barokní kultury.

V čem vidí Wellspacher spásu, vidím nebezpečnoství. Ovšem u Wellspachera pracovaly i jiné vlivy, než čistě vědecký zájem. Kulturní spjetí Rakouska s Německem jest průvodním tonem

našich Němců a i našich německých právníků, jak znovu letos bylo akcentováno na právnickém sjezdu v Gdansku.

V takové situaci nalézá se naše česká právověda. Je mladou jako naše celá dnešní kultura. Není starší 50 let. Vystoupení Randovo okolo roku 1860 můžeme považovati za počátek naší právníkové renaissance. Tak spadá počátek naší novodobé právovědy skoro současně s vystoupením Ungrovým a jsou oba směry Randův i Ungrův sobě velmi podobny, oba vycházejí ze snahy zužitkovati pro naši právovědu výsledky německé vědy právní. Vyvíjí se tedy naše právověda zprvu zcela pod vlivem německým, jako vždy, začátek učiněn byl i zde za rozhodného, ba i výlučného vlivu německé kultury.

Asi 20 let po vystoupení Randově přichází Ott s »Rezeptionsgeschichte des römisch-kanonischen Prozesses in Böhmen«. Tento spis znamená počátek druhé epochy naší právovědy. Z Německa vrátili jsme se ku starému našemu právu, jež bylo odumřelo. Pomocí německé metody učíme se poznávati sama sebe. A spis Ottův byl semenem hořčičným. Po něm přichází Stupecký, příliš časně zesnulý, jenž sice nezanechal mnohé napsané, jehož činnost však spočívala, pokud hledíme ku vývoji naší právovědy, v tom, že poukazoval na estetiku naší řeči v právníkové tvorbě a že i on hleděl doplňovati nomenklaturu naší moderní právovědy ze staročeských spisovatelů právnických. Tak navazujeme na naše staré představitele právní vědy a hledíme nahraditi to, co nám vzato bylo příčinami vnějšími. Než brzo začíná dělba práce. Právní dějiny české stávají se samostatnou disciplinou a na nové universitě zřizuje se pro ni stolice. Hermenegild Jireček, nečlen naší university a Jaromír Čelakovský jsou zakladateli a představiteli této discipliny*), kdežto význam Bohuše Riegra hledati jest na poli práva veřejného. Nejnovější metoda právně-srovnávací má u nás svého představitele v Kadlcovi, ač těžiště jeho činnosti není hledati v právu soukromém. Od Otta ke Kadlcovi jest jedna vývojová větev: od ocenění starých našich právníků ku srovnávací právovědu.

Než mohutná postava Ottova kráčí i vedle Randy při vybudování moderního našeho práva. Tak jako názory Randovy na poli práva materiálního platily a platí jako napsané právo, tak i názory Ottovy na poli práva formálního. Ott mimo to dal české právovědě systém rakouského práva processního, nejlepší systém, který vůbec o rakouském processu byl napsán.

*) Sem náleží i Jaromír Hanel svými prvými pracemi.

V právu občanském nedal nám Randa systému, jeho činnost spočívá v psaní monografií grandiosně založených: *Besitz, Eigentumsrecht*, ano i Obchodní právo má ráz monografiální.

Za šedesát let po vystoupení Randově dostává se české právovědě systému práva občanského. Nástupce profesora Stupckého a Randy profesor Tilsch vydal letos všeobecný díl systému práva občanského. Není mým úkolem oceňovati tuto práci *in merito*, mám pouze konstatovati význam její pro vybudování naší právovědy. Praktik nesahá zpravidla ku monografiím, nýbrž ku komentářům a systémům. Ty tvoří pro něho východisko. Dosud byl český praktik odkázán na Kraincův systém, jenž psán byl jazykem i duchem německým. Tak žil český praktik v podruží německé právovědy. Zlo budí další zlo. Literatura v tomto systému byla udávána opět jen německá a praktik obracel se k ní, své přirozené české opomíjeje.

A zde jest význam našeho českého systému pro zužitkování naší české právovědy. Praktik, jenž používá systém Tilschův, uvidí citovánu celou řadu českých monografií a essayí. Tím jsa na ně upozorňován, bude si jich více ceniti než doposud, any tyto plody naše právnické literatury mu mnohdy budou vítanou pomůckou. Znamená tedy Tilschův systém, abych se tak vyjádřil, most mezi teorií a praxí.

Stále stoupající styk států mezi sebou, stále rostoucí význam světového hospodářství jdou v zápětí komplikované poměry práva mezinárodního. Zde právovědě všech národů připadá význam daleko větší než v právu národním. Stačí jen poukázati na sousední Německo, kde v tomto oboru zdají se skoro oživovati dávno mrtvé »*Spruchcollegien*«. I naše mladá právověda v tomto směru není zanedbávána.

Professor rakouského práva soukromého Krčmář věnoval své síly ku sepsání našeho českého systému práva mezinárodního, systému široce založenému, jaký zpravidla vykazují jen literatury světové. Je v tom veliký heroism vydávati tak široce založený systém jazykem českým, kde pro malost poměrů velká věc speciálního rázu ani náležitým způsobem oceněna býti nemůže, za to tím více obdivovati jest onu lásku k české vědě.

Právo obchodní nalezlo svého pěstitele v prof. Herrmannu šl. Otavském, jenž v monografii a rozpravách určuje dráhy vývoje této dosud mladé discipliny práva soukromého. V cizině oceňován, přispívá k tomu, aby cizina nezapomněla, že česká právověda se vyvíjí a že její vývoj neskončil Ottem ani Randou. Význam Herrmannův spočívá v jeho monografiích, jež jsouce

aesteticky ucelené prozrazují jeinnost a esprit francouzské essaye a důkladnost německou. Professoru Herrmannovi děkuje najmě právo pojišťovací, patentní a autorské za své pěstování. Zde ovšem může se postupovati jen tím, že se píše monografie, ale právě těmi věda postupuje nejrychleji.

To význam university onoho palladia naší české vědy. Až do roku 1910 měla česká jurisprudence jediné forum — nehledě ku zprávám Právnické Jednoty Moravské — Právníka. V tom roce zakládá Bohuš Rieger orgán vědy, bylť Právník věnován přece v první řadě praxi, »Sborník věd právních a státních« a »Knihovnu Sborníka«. Tím nabývá naše právní věda širší základny, neb věru těžko bylo psáti do té doby učené články právnícké. Právník měl místo omezené a pak přece byl jen orgánem praxi sloužícím, takže články čistě theoretické nemohly býti v něm ani uveřejňovány, ač-li nemělo to naraziti na hlučný odpor odběratelů. Podobně i »Knihovna« umožňuje vydávati monografie za slušnějších poměrů než dosud, an »Sborník« nese z části deficit — a každá česká monografie znamená pro autora deficit několika set korun. Ale i vědecky má význam »Knihovna« potud, že činí — abych tak řekl — nápadnějšími české monografie a upozorňuje na ně český právnícký svět, jenž mnohdy velmi málo se stará o naší vědu.

A ovoce, vydané Sborníkem nese další plody. Praktikové jsou pobádáni ku ctižádosti a účastňují se vždy více na soutěži i na poli literárním, což jest velmi potěšitelný zjev a důkaz, že není naše universita hlasem, volajícím na poušti. Po nezapomenutelném Pavlíčkovi, jenž významem svým družil se ku Randovi, máme celou řadu zdatných pěstitelů vědy právnícké v kruzích praktických. Před několika lety odbýván byl v Praze I. právnícký sjezd. Byla to přehlídka vykonané práce. A jako jubilejní výstava v roce 1891 nám ukázala, jak hospodářsky jsme pokročili, tak i právnícký sjezd nám ukázal, čeho jsme vykonali na poli právní vědy. Byla to radostná doba přehlídky šiků. Probíráme-li zprávami sjezdu, máme pocit, že národ náš i na poli právovědy pilně pracuje, že i zde jsou stavitelé chrámu. Význam jeho je zajisté veliký. Vox viva působí, fascinuje, uchvacuje. Český právník byl uchvacován českou vědou, českou právní kulturou. Zde budován byl též most mezi českou vědou a praxí právní. Obě musí kráčet spolu, neb praxe bez vědy je hudlaření a věda bez praxe není vědou, je scholastikou, sofistilkou a snad ještě něco horšího.

A tak musíme si ze srdce přát, by takové mosty stavěny byly častěji, vliv obou činitelů bude mocnější a mocnější a práce radostnější a radostnější a — snad bez deficitu.

A proto činím skromný dotaz: Nemohly by české právnické sjezdy býti odbývány periodicky, abychom v nich nabyli našich právnických olympiád? Nechvalno nám v Němcích získat pravdu, pravil kterýsi starý český spisovatel, ale dobré přece možno nápodobiti. Přehlédněme bilanci právnických sjezdů německých a uvidíme jak ohromnou práci vykonali na poli práva německého. My jsme malý národ a nemáme naději na vykonání ohromných činů, avšak dle možnosti máme se snažiti vykonati to nejlepší, to jsme povinni sobě, svému národu i lidské kultuře, neboť pak si nás bude cizina vážiti, budeme-li moci jí něco poskytovat, jinak bude námi opovrhovati a snad i nás zadusí. Na cizinu nemožno zapomínati. Kultura je všeevropská. My dosud hodovali u německého bohatého stolu. Snad bylo by dobře pro náš vědecký žaludek podívati se též ku francouzskému a anglickému stolu a zvyknouti si na jejich kuchyni. Již Havlíček nám říkával, že nutno obrátiti se pro kulturu do Francie a Anglie. Nemožno následovati jeho slov? A zdá se, že možno, neboť nejnovější zjevy u nás tomu nasvědčují. Myslím, že ne na škodu naší vědy, neboť dosud je v živé paměti, co kdysi ve třetí čtvrtině minulého století pro nás znamenala recepce francouzské kultury na poli literárním.

A účelem všeho musí býti: znárodnění soukromého práva, v rámci rakouských zákonů naše české právo. Toť onen chrám, a nechť najde zdatné budovatele. sk.

Jan Janča:

Rok 1909 a dnešní stav české otázky dolnorakouské.

(Pokračování).

České finančníctví roste ve Vídni přímo americkou rychlostí. Od roku 1903, kdy vlastně začaly býti české záložny vídeňské stavěny na správný obchodní základ, jeví se v jejich rozvoji tento postup:

Rok	Počet členů	Splacené podíly	Půjčky koncem roku	Vklady koncem roku	Celkový obsah	Reservní fond	Čistý zisk
		K	K	K	K	K	K
1903	1473	94.757.07	436.215.28	319.914.32	2.804.380.04	19.778.—	10.507.91
1907	2844	283.732.16	1.860.060.26	1.118.901.06	28.879.950.06	61.507.91	29.430.95
1908	3331	309.912.43	2.855.593.55	1.638.115.54	48.593.178.05	96.539.62	57.915.82
1909	3987	698.622.47	6.536.594.40	3.021.132.80	87.654.270.41	116.781.86	66.622.43
Roku 1909 jeví se oproči roku 1908 vznik v čí- slích v proc.	656 20	188.710.04 37	3.681.000.95 128	1.363.01.26 84	39.059.986.89 80	32.511.64 39	9.462.61 18

Vedle toho učiněn byl v záloženském životě vídeňském ještě jiný pozoruhodný krok. Bylo připraveno a počátkem roku 1910 provedeno splynutí záložen I., II. a XII. s vídeňskou záložnou XV. Následky splynutí tohoto jeví se již v první pololetní bilanci rozšířené „Vídeňské záložny“, která dne 30. června 1910 vykazovala za první pololetí r. 1910 u porovnání se stavem českých záložen roku 1909 tyto pozoruhodné výsledky :

	Počet členů	Splacené podíly	Půjčky	Vklady	Celkový obrát	Reservní fondy	Čistý zisk
		K					K
Roku 1909 všechny záložny	3987	698.622·47	6,536·594·40	3,021.132·80	87,654.270·51	116,781·86	66.622·43
Roku 1910 od 1. ledna do 30. června Víd. záložna sama	1042	472.800	4,997.356·79	3,013.351·39	55,159.653·17	118,795·67	29.550·19

Toto srovnání jest velmi pozoruhodné ve všech svých rubrikách, ale hlavně v rubrice vkladů, kde do jediné „Viedeňské záložny“ uloženo bylo za půl roku 1910 skoro právě tolik, jako roku 1909 do všech českých záložen dolnorakouských dohromady. Je to úkaz neobyčejně potěšitelný, poněvadž mluví jasně o rostoucí důvěře českého lidu v české záložny vídeňské.

VIII.

Co znamená tento rozmach českého svépomocného finančnictví pro celý český život, k tomu pouze několik dokladů, několik činů, které byly už provedeny, anebo jejichž provedení je pro letošní rok zajištěno:

1. Roku 1909 koupila „Viedeňská záložna“ pro tiskárnu „Melantrich“ a pro tiskárnu, redakci, administraci a expedici „Viedeňského denníku“ dům v devátém okrese. Po četných komisích, rekursech a stížnostech spočívá dnes povolení ku přenesení závodů těchto do zakoupeného domu v rukou ministerstva obchodu.*)

2. Pomocí „Viedeňské záložny“ přikoupen byl k „Národnímu domu XV. nový dům, aby rozšířena byla zahrada a sál Národního domu tak, aby vyhovovaly i největším požadavkům.

3. „Viedeňská záložna“ zabezpečila koupi nedávno vystavěného hotelu v I. okrese vídeňském pro účely repraesentačního „Českého domu“.

4. „Viedeňská záložna“, která má již pro své účely velký dům v okrese XV., kupuje právě pro své obchodní účely dům také v I. okrese vídeňském.

České záložny opírají se o filiálky tří českých bank: Živnostenské banky, Ústřední banky českých spořitelen a České průmyslové banky. Současně možno však naopak zase říci, že tyto tři banky právě od založení svých filiálek ve Vídni vyvinuly se v mocného činitele, s nímž dnes počítá mezinárodní peněžní trh. Jejich akciový kapitál zvyšován jest od té doby rok co rok, ba — jako r. 1910 u Živnostenské banky — i dvakráte za rok a vykazuje v posledním pětiletí toto stoupnutí:

	Roku 1905	Roku 1910
U Živnostenské banky	25 mil. K	60 mil. K
U Ústřed. banky čes. spořitelen	4 „ „	25 „ „
U České průmyslové banky . .	8 „ „	30 „ „

Živnostenská banka ve Vídni umístěna jest ve dvou vlastních domech v nejelegantnější vídeňské čtvrti I. okresu a vedle toho má směnárny v okresech II., VII., X. a XVI. Česká průmyslová banka

*) Přenesení to bylo ministerstvem obchodu koncem r. 1910 povoleno.

stěhuje se pozvolna z podnájmu do svého vlastního paláce v I. okrese a Ústřední banka českých spořitelén zakoupila začátkem září 1910 pro své bankovní účely velkolepý palác na nejkrásnějším místě prvního okresu, na Okružní třídě a přestěhuje se do něho r. 1911 na podzim.

Filiálky českých bank ve Vídni rostou a hrají ve finančním světě vídeňském takovou úlohu, že jsou zastoupeny v bursovní radě říditelem filiálky Živnostenské banky a že ne na posledním místě jejich zásluhou zlomena byla za posledních emisí rakouské korunové renty dosud neobmezená moc finanční skupiny Rothschildovy. Monopol skupiny té v obstarávání finančních operací Rakouska je odstraněn a české banky přičiněním svých vídeňských reprezentací opanovaly tu pole právě ve chvíli, kdy německví vídeňské zuřilo nejzvěšileji proti češství vídeňskému. V tomto ohledu znamená rok 1909 pro české finančnictví ve Vídni pronikavé vítězství. A toto jest vítězstvím celého českého národa, ba i jiných slovanských národů, které českým přičiněním byly vyburcovány a přivedeny k participaci na státních obchodech rakouských.

Videňské filiálky českých bank vykonaly však ještě jiné velké dílo. Z Vídně šíří se český kapitál do zemí jihoslovanských, do Haliče a na uherské Slovensko; z Vídně uplatňuje se vliv a moc českého kapitálu a tím také vliv český vůbec po zemích slovanských. My ovšem bychom si přáli, aby síly a moci tohoto kapitálu používáno bylo na prvním místě na zakládání zdravých velkoobchodních a průmyslových podniků v těch částech Dol. Rakous, kde žije český živel téměř ve většině a nebo ve velmi pozoruhodné menšině a nebo aby ho použito bylo na získávání takových podniků v oněch krajích z rukou německých. Ale tu narážíme na tutéž bolavou stránku, na kterou churaví dosud celý náš život český: Máme výborné finančníky, ale nemáme podnikavých obchodníků a průmyslníků. V záložnách a bankách českých — nejen ve Vídni, ale i jinde — jest třeba ještě mnoho pracovati pro lepší porozumění otázkám průmyslovým.

České záložny a české banky mají svůj význam hlavně pro Vídeň. Na dolnorakouském venkově jest práce vídeňských českých záložen dosud ještě velmi nesnadná. Neznesnadňuje jí nedostatek potřebného kapitálu, nýbrž nemožnost toho levného úvěru, kterého potřebuje sice každý, ale hlavně rolník. České záložny ve Vídni platí z vkladů 4 $\frac{1}{2}$ procenta, následkem čehož jsou nuceny poskytovat dosti drahý úvěr. Městský dlužník, u něhož obrát peněz jest rychlejší než u zeměděle, snese úrok o nějaké procento

vyšší. Ale venkovský člověk, zejména malý rolník, který má zdlouhavý finanční obrat, musí hledati úvěr lacinější a toho mu, bohužel, české záložny vídeňské dosud nemohou poskytnouti. Proto také nevzrůstají české záložny na dolnorakouském venkově tak, jako ve Vídni samé. České záložny v Čechách a na Moravě, které mají miliony ležeti ladem a nebo jenom na zcela nízké procento, vydělaly by a vykonaly by při tom velmi záslužný čin, kdyby část svého nevázaného jmění daly na čtyřprocentní úrok k dispozici »Viedeňské záložně«, jež by pak na dolnorakouském venkově levnějším úvěrem mohla snáze konkurovati s německými Raiffeisenkami a s těmi novými německými peněžními ústavy, které pracují pomocí vkladů, jež obdržely třeba bezúročně od různých germanisačních organizací. Otázka levného českého úvěru jest dnes na mnoha místech Dol. Rakous životní otázkou češství celých obcí a celých krajů.

Vedle záložen působí ve Vídni se zdarem české pojišťovny »Slavia«, »Praha« (která se zařídila ve Vídni rovněž už ve vlastním domě) a »První česká akciová společnost pro pojišťování na život«, a pak bankovní společnost »Hermes«. Přes začátky nedostaly se dosud »Slovanská národohospodářská společnost« a »České spořetební družstvo«.

IX.

České záložny a české banky mají ze všech těchto ústavů pro život české větve dolnorakouské dnes největší význam. Národní domy, kterých jest jako středisk veškeré národní práce třeba skoro ve všech okresích vídeňských, mají v nich pevnou oporu. První český Národní dům XV. reprezentoval na začátku roku 1910 cenu 224.660 K, ale velká část této ceny vážne u záložen; stejně přikoupení nového domu a nastávající přístavby umožněny jsou pouze vypůjčenými penězi. Družstvo »Český dům« ve Vídni má sice jmění přes 400.000 K, ale chtělo-li koupiti v I. okrese dům pro své účely, bylo nuceno ucházeti se o několikanásobnou půjčku u »Viedeňské záložny«. V X. okrese zakoupilo družstvo, mající počátkem roku 32.000 K svého jmění, pro účely Národního domu objekt, který stál 120 tisíc korun. Zde musila vypomoci dolnorakouská záložna. Podobně se stane s Národními domy II. a XVI., z nichž první má asi 20.000, druhý asi 25.000 K.

(Pokračování.)

Jar. Želiva :

Modlitba.

Ty bože velký nad vše pomyšlení lidské,
tvé krásy žehem raněn cítím rouhač podlý,
jak hyne ve mně staré božstvo ironické —
Má duše pokorně se k tobě, velký, modlí :

Já neznal tě — tys šedým ledům roztát kázal,
já smál se — sláva tvá se snesla v květech země,
já rouhal se — a jaro, nádherný tvůj vasal,
mě zajal svými divy . . . Je tak slavně ve mně,

když žehnám tomu dni, kdy nad tvým dílem stanul
jsem užaslý a přerod duše cítil v něžném zmatku,
zem rodila, pěl pták, květ voněl, vesmír planul,
a Slovo chápal jsem, jež bylo na počátku.

Buď, bože, veleben za zázrak travek mladých,
zs slunce pohanské, jež vstává v dálných horách,
za květy, kterým pylu plodného jsi nadých',
za poupat příslib radostný a mízu v korách. —

Buď veleben žen chladnou za pubertu,
jíž kořím se, i vášnivou, jež pro mne neplá,
za dar, jež — pro mne ztracený — druh tiskne ke rtu,
za bolest snů a za poslední paprsk' tepla.

Buď veleben za milost, jež mi žití vrací,
a v duši mou jak hostie se snáší bílá,
za lásku svou, jež v slavné transsubstanciaci
mé rouhačství v dar něhy sladký proměnila,
o Svatý, Svatý, Svatý!

Vojna.

Osmá kniha „Našich“ Josefa Holečka. — Pokračování.

»To musí být«, po něm jak ozvěna opakoval student Kořínek, jehož pochybná hlava znenáhla se zdvíhala, až se zdvihla. Co slyšel od Uhlíka, kouzlem účinkovalo na jeho pomatenou, zastrašenou mysl. Tajemství účinku bozpochyby vězelo v tom, že Kořínek sám, dokud byl na duchu zdrav, zanášel se podobnými myšlenkami, jakým výraz dával Uhlík.

»Počítejte s tím, co jest«, podotknul Jan Semerák.

»Však počítám!« zas horlivě se ozval Uhlík a hlavou hodil jak oř. »Počítám s nedostatky českého národa a nebojím se jich. Přál bych si, aby se věci měly jinak, a duši bych dal, kdybych mohl provést nápravu, která se mi vidí nevyhnutelnou. Ale u Čechů každá národní práce musí začati od jazyka. Náš národ fysicky nezahynul, nebyl pohřben a proto nemají místa fantastické fráze o jeho vzkříšení, jež i vrabci v Čechách už bezmála sto let cvrlikají. Já i na té frázi pozorují ražení vídeňské. Fráze ta se zalíbila českému lidu. Kdybych se obrátil na lidi kolem nás, všichni něco o tom vědí, že český národ byl zázračně vzkříšen. A dost! Nic na mne nepůsobí příšerněji, než tento falešný zázrak. Faleš, která se za ním kryje, ukazuje na zázračné fabrikáty jezovitů. Žádný zázrak! Vštípí-li se lidu, že se s ním udál zázrak, bude se spoléhati na zázračnou pomoc i v budoucnosti a zanedbá vývoj vlastních sil. Lži jsou ty všechny sentimentálně deklamace o zázračném vzkříšení českého národa!«

»Totě sice realisticky pojato«, namítl Jan Semerák, »ale tu zas naskytá se otázka, co je národu prospěšnější: zda-li spolehnouti na své vlastní síly, nebo na sílu boží. Bude-li český národ věřiti, že byl zázračně vzkříšen nikoli jezovitským uměním, nýbrž mocí boží, probudí se v něm důvěra a sebevědomí, že je vyvoleným národem božím, a to bude mohutnějším zdrojem síly, než jakým je planá lidská sebedůvěra, jež přes daremné pachtění selže a dovede k trpkému zklamání.«

»Křesťanské sebevědomí šlechtného národa vždycky je z boha, z křesťanského boha«, Uhlík na to velmi důrazně. Důraz tento způsobil ve skupině ševal. Dychtivě poslouchajícím a slabě smysl sporu postřehujícím líbila se slova Uhlíkova a váha na ně položená.

»Ale sekají se!« poliboval si oráč na vlačíchách.

»Lži jest obklopen český národ«, Uhlík horlil dál, »a lži hovi i kněží jeho jazyka. Zůstavme stranou a nerozbírejme, jakými historicko-politickými vlivy do toho došlo, ale dnes máme před sebou fakt, který se popřítí nedá a který by nikdo popírati neměl, kdo o sobě praví, že miluje český národ a jeho jazyk. Musíme napravovati, a každá náprava musí se díti pravdou, pro pravdu a za pravdu. Přečasto, ano obyčejně mám dojem, čtu-li českou knihu, zvláště básnickou, že spisovatel nechtěl pověděti pravdu ani o věcech, ani o osobách, ani o poměrech, ani o sobě. Český básník opěvá cizí city, které vyčetl z cizího básníka, jenž si je možná vypůjčil od jiného cizího. Český prosaista vypravuje historie po cizích autořích a zřídka který se namáhá dáti cizímu zboží aspoň český obal a vignetu. Jiní zas myslí, že tím větší pochvalu českého obecnstva utrží, čím méně mu přibližovati budou dějiště i děj, o kterém vypravují. Čím cizejší a vzdálenější, tím větší sláva v Čechách. A já dodávám, čím vzdálenější, tím bezkontrolnější a pohodlnější. Ej, věru nikde tak snadno nedobývají vavřínu! Český spisovatel si jich narve, leže ve svém pokoji na pohovce, že stačí nejen jemu, nýbrž by mu dosti bylo i pro Pegasa, jest-li totiž jeho Pegas nedává přednost bodláči před bobkovým listím. Já dlouho v Čechách nebyl; ale kdyby sem přišel cizozemec, nemající o ničem českém ponětí, a kdyby mu dáno bylo, aby najednou volně mohl čísti česky, zajisté by velikým podivem byl jat nad látkami, které si čestí spisovatelé obírají a které nemají nic společného s českým národem a jeho životem. I zvolal by: Jak šťastný to národ, který nemá žádné své otázky, aby mu ji literatura zodpověděla, žádného svého problému, aby mu jej pomohla řešiti, žádné starosti, žádné tísně, žádné bídy! A zde je zatím samá tíseň, úžasná duchovní bída, a český člověk stojí nad svým suchopárem v beznadějné starosti.«

»Ba jsou to starosti«, přisvědčily jedny ženské vzdychající.

»A bída taky«, dodaly druhé.

Jan Semerák se pousmál nad těmi poznámkami, ale Uhlík sebou škubl a káravým pohledem šlehl po ženských, načež pokračoval, v horlivosti se již dotýkaje knoflíků na kabátě Jana Semeráka.

»Rozumím vašemu úsměvu, důstojný pane professore. Připomínáte mi jím, kterak literatury vznikaly. Tak, že buď náležely ku přepychu mocných tohoto světa, jako každé jiné umění i věda, či lépe řečeno: že ku přepychu panovníků a velikášů patřila moda chovati si básníky a učence podobně, jak otroky, anebo všelijaké podobné tvory. Když pak na lid přikvačily zlé

časy a on cítil se nespokojena, že za pány musí bídu třít i na bojištích a v arenách pro jich kratochvíli mřít, vládcové, aby mysl jeho ukrotili, dali mu ze svého přepychu to, co je nejméně stálo: kázali svým básníkům, aby pěli lidu a bavili jej divadelními hrami. Totě dvojí Janusova tvář, dvojí maska starých literatur: jedna se usmívala na pány, druhá na lid, a obě byly strojené a falešné. Tuto strojenost a falešnost převzala i česká literatura. Skrz naskrz je prolezlá aristokratismem, jako dobře odleželá mrtvola červy. K českému plebsu sice se snižuje, mluví k němu jeho jazykem, vznešeně nedbalá, ale k němu nesestupuje, aby se nezahodila. A česká literatura má jiný úkol, jiné poslání, jiného významu si musí dobýti. Česká literatura musí odpovídati povaze českého národa, musí býti demokratická. Nebyla-li si tohoto úkolu svého vědoma česká literatura tak zv. »doby zlaté«, tím vědoměji a čileji musí se ho chopiti literatura nová*.

Ten názor ukazuje dokonce na sociálního demokrata, opět se ozval Jan Semerák tváře se, jakoby Uhlíka teprve nyní s této stránky poznával. »Lituji, že ani v tom nemohu s vámi souhlasiti. Nové literatury nebudou sloužit ani mocným tohoto světa, ani davu, nýbrž v sobě samých budou mít účel. Nebudou otročiti nikomu, nýbrž samostatně a svobodně bádát i tvořit. Věda bude pro vědu, umění pro umění a kdo se bude chtít poučit nebo potěšit, musí za nimi nahoru, musí se namáhat aby se popjal k jejich výši, a nikoli je nesmí trhati s piedestalu k sobě dolů. Něco jiného je práce popularisačná. Ona usnadní lidu, aby se vědě a literatuře přiblížil, ale více nic; ani vědeckým bádáním, ani slovesným tvořením nebude. Právě tak vaše demokratická literatura vždycky by byla hluboko pod úrovní. Vzdělání podává lidem pod úrovní ruku, aby se nad ni vyšvihli, ale pouze nemnohým se to daří; přemnozí nazpět padají a většina se ani nepokoušejí, aby vypluli nad úroveň a dobře jim je pod ní. Chcete-li míti demokratickou literaturu, není to nic jiného, než jako kdybyste ji ze zásady a mermomocí chtěl přikovat k nejnižšímu stupni vývoje. Takové nehybné ustrnutí nepřipouštělo by vývoje vyššího, a vy jste dříve pravil, že věříte v stálý vývoj. To si odporuje a já vám radím, abyste se jednoho nebo druhého stanoviska vzdal, a raději obou, neboť ani víra v pravidelný, nepřetržitý a věčný vývoj není správná, protože neodpovídá skutečnosti.*

Pokrač.

Přes miliony lidí . . .*)

Ta byla poslední souvislá slova Jeho.

Veliký Lve!

Přes miliony lidí a hlavy jejich půjde ještě nespravedlivost, než „všichni lidé budou mít na světě stejná práva užívatí přirozených darů přírody, stejná práva na statky, která pocházejí ze společného života, a stejná práva na úctu k osobnosti lidské“.

Veliký Lve!

Přes miliony lidí a jejich osudy půjde ještě nenávist, než vyplní se Tvoje písmo a Tvá víra v „nekonečně postupující osvětování a sjednocování všeho tvorstva“ a „že blaha života nedosahujeme snahou každé bytosti po vlastním štěstí osobním, nýbrž snahou každé bytosti po štěstí ostatních!“

Veliký Lve!

Přes miliony lidí a mozky jich rozprostře se ještě na dlouho černá lež, než si všichni uvědomí, že „je třeba stále se učití, pochopí, jak daleko jsou od pravdy!“ A že pravda, pro níž se musí umírat, není pravdou.

Veliký Lve!

Přes miliony lidí a jejich zdatnost přejde ještě hlad, než *boháč, aby mohl býti milosrdný, vykoná především to, co Kristus pravil bohatému mládenci. Nemožno sloužiti mamonu a ubezpečovati sebe i jiné, že sloužíme Bohu. A dostávají plat bez práce a s vědomím, že někdo jiný vydělává a platu nedostává“.

Veliký Lve!

Přes miliony lidí, ale už ne přes miliony a snad už ani ne přes tisíce věků vládnouti bude na světě zmatenost a neřest. Ale potom konečně přijdou nové miliony. Ty sílením poznání a cestami pokroku dojdou svého ideálu, „zdokonalí své duše“, najdou své bohy, založí království nové, ven a ven proniknuté čistým lidstvem.

V tom byla a je Tvá víra. V tom je i naše víra . . .

*) Finale k elegiím od Kary Ben Jehudy v čísle předešlém »Když odešel Tolstoj«.

Prof. techn. Ant. Smrček :

Průplavy a regulace toků vodních na Moravě.

(Pokračování).

Průplav Dunajsko-Oderský.

Ze všech projektovaných průplavů rakouských poskytuje toto plavební spojení nejmenších obtíží po stránce technické a to jak pokud jde o překonání rozdílu výšek nadmořských mezi Dunajem, vrcholovou tratí na rozvodí Bečvy a Odry a konečným bodem průplavu u Mor. Ostravy, tak i pokud jde o zásobování průplavu tohoto potřebnou vodou.

Taktéž po stránce hospodářské jeví se největší výhody u průplavu tohoto a podobně jest tomu s rentabilitou pokud uměle nebyla nepříznivě přibarvena. Proto měl proveden býti průplav ten na prvním místě, jako vzor pro další stavby toho druhu v Rakousku.

Z následující tabulky viděti, jaké jsou rozdíly výšek, jež překonati je třeba na jednotlivých průplavech rakouských :

P r ů p l a v	a) dle původních projektů vládních			b) dle projektů p rof. inž. Smrčka		
	výška vrcholové trati nad mořem m	celkový rozdíl výšek jež třeba překonati m	počet plavidel komorových	výška vrcholové trati nad mořem m	celkový rozdíl výšek jež třeba překonati m	počet plavidel komorových
Dunajsko-Oderský*)	286·1	216·6	40	280	204·4	21
Odersko-Viselský*)	266·9	137·7	25	—	—	—
Viselsko-Dněsterský*)	265·1	95·2	18	—	—	—
Pardubicko-Přerovský*)	417·5	408·0	157	370	317	32
Dunajsko-Vltavský:						
a) z Budějovic přes Cmunt k Dunaji u Korneuburku**)	530·0	518	54	530·0	518	54
b) z Budějovic do Lince	760·0	874	11****)	—	—	—

*) Průplav od Labe u Pardubic do Dněstru má v původním projektu vládním čtyry vrcholové trati, jelikož spojení toto vytvořeno je z průplavu.

Z tabulky této jest zřejmo, že skutečně co do rozdílu výšek jež překonati třeba, jest průplav dunajsko-oderský velice snadno proveditelný, zejména po zjednodušení, jež prof. Smrček navrhnul a jež vládou přijato bylo za podklad pro vypracování projektu podrobného, jak se o tom ještě později zmíníme.

Připomenuto budiž, že v Německu se shledáváme sice s překonáváním poměrně menších výšek na průplavech, že však stavba jejich jest na mnohých místech v půdě bahnité a rašelinité nepoměrně obtížnější a dražší než u nás, kde jsou poměry geologické příznivější. Za to v pravlasti vodních cest, ve Francii, jest velmi mnoho průplavů provedených o větším rozdílu výšek, než při průplavech rakouských, vyjímajíc ovšem průplav z Budějovic přímo k Dunaji u Lince, k jehož stavbě však v doznívající době asi nedojde.

Taktéž potřebné vody k zásobování rakouských průplavů jest za nejnepříznivějších předpokladů a za nejsušších let nejen dostatek, nýbrž u mnohých průplavů bohatý, několikanásobný přebytek, jak dokázal vědeckými a podrobnými svými pracemi o průplavu Budějovice-Korneuburg, Pardubice-Přerov a Přerov-Mor. Ostrava po případě Dněster — autor podrobných projektů těchto, prof. Smrček a to v plném souhlase a neodvisle od prací, které v tomto směru vládou byly vykonány — by i jen pokud šlo o průplav dunajsko-odersko-viselský.

Budiž výslovně podotčeno, že voda, k zásobování našich průplavů potřebná, neodbírá se snad nějaké řece nebo potoku do té míry, že by tím mohly trpěti újmy na toku tom položené závody, osady aneb zemědělství. Ubíráť se vody přímo jen tehdy, když jest ji přebytek, mimo to zachytává, nashromažďuje se však voda přívalová, škody působící, ve velkých nádržích v prameništi, v horách a odtud se pak do průplavu vede. Tedy ne

pardubicko-přerovského, dunajsko-oderského, odersko-viselského a viselsko-dněsterského. Celkový rozdíl výšek, jež překonati třeba, měří 780·5 m, k čemuž navrženo je celkem 230 komorových plavidel. Prof. Smrček zjednodušil projekt tohoto spojení plavebního do té míry, že překonati třeba rozdíl výšek pouze 270·5 m pomocí jen 34 plavidel komorových. Projekt tento odevzdán byl za intervence dvorního rady Mrasicka r. 1902 panu ministru obchodu Callovi a jím předán k další dispozici c. k. říditelství pro stavbu vodních cest ve Vídni.

**) Projekt byl vypracován firmou Lanna-Vering za řízení vrch. inž. Smrčka r. 1893 a přijat vládou za podklad ku předloze zákona vodocestného.

***)) Ku překonání výšek navrženo 11 lodních železnic, jimiž by se na jednu zdvihla loď vždy asi o 100 m, což jest tou dobou však naprosto neproveditelné.

škody, nýbrž užitku přináší ona opatření, jež jsou nutná k zásobování průplavů vodou.

Platí to zejména opětně o průplavu dunajsko-oderském, pro nějž zachytí se a nadřší potřebná voda v prameništi vsacké Bečvy, jež je nechvalně známa prudkými, zhoubnými povodněmi a jenž za velké vody v dalším svém toku, n. p. u Hranic, odvede za jediný den tolik vody do Moravy, kolik by průplav za několik let teprve snad spotřeboval. Ve stavbě jest bohužel teprve první takováto nádržka a sice na Bystřičce u Valašského Meziříčí. Další přehrady nestaví se prozatím proto, jelikož zmatená veřejnost moravská svými representanty po nějakou dobu zaujala stanovisko průplavům málo příznivé, ba u mnohých až nepříznivé, takže vláda měla dost výmluvy, aby peněz na Moravu nevysílala, zvláště když se o peníze ty země alpské řádně rozdělily. Státu se tedy neušetřilo na výdajích ničeho.

O průplavu dunajsko-oderském není možno říci, že by na něm nebylo čeho vozit! Vždyť na severní dráze rok co rok přibývá množství dopravy okrouhle o 10⁰/₀, takže už dnes dráha ta požadavkům na ni kladeným nestačí a trpí nedostatkem tím nejen cizí nám průvoz, nýbrž zejména doprava místní, spojení mezi jednotlivými osadami a městy na Moravě — na něž tolikrát již bylo bezúspěšně stěžováno! Ani třetí ani čtvrtá kolej na této dráze neodpomůže nedostatkům těm trvale, zejména však nebude možno snížit tarify dopravní — jichž se naše obecnost a naše industrie právem domáhá. Dle zkušeností jinde nabytých — jež se tedy i za stejných okolností u nás osvědčiti musí, odpomůže se jak přetížení dráhy, tak vysokým jejím tarifům jen tím, převede-li se doprava zboží hromadného, n. p. uhlí, kamení, rud, hnojiv, dřeva, petroleje, nafty atd. atd. na lacinou cestu vodní, železnice pak podrží si jen dopravu osob a rychlozboží neb oněch nákladů, které vůbec je s to ještě hladce dopravit.

Proč se tedy nepočalo ihned energicky se stavbou průplavu dunajsko-oderského, proč vzaty do práce pouze daleko obtížnější, nákladnější a méně se vyplácející stavby naplavňovací na Visle, na Středním Labi a na Vltavě? Proč se zmeškala doba rozmachu vodních staveb plavebních tak příznivá, jak tomu bylo v prvních letech po sankci zákona vodocestného z r. 1901?

Po našem soudu byl to po taktické stránce úplně nesprávný a nešťastný krok vládních orgánů, provedením staveb průplavních pověřených, že příliš mnoho

popřáli sluchu tou dobou ve Vídni panujícimu nezralému a dobrodružnému názoru o tom, jak by se výšky na průplavech překonávati měly — až konečně škodlivému vlivu tomu podlehli, vlastních svých dřívějších lepších a zdravých názorů nedbajíce — a prohlásili, že není možno dříve ke stavbě průplavů rakouských přistoupiti, dokud se nenajde a nevyzkouší nějaký nový, docela jiný, nikde dosud nebývalý druh zdvihadla lodního, jenž by se obešel bez vody ke svému pohonu.

Aby se veřejnosti jevilo rozhodnutí toto oprávněnějším, tož rozšiřováno bylo falešné mínění, že není potřebné vody k zásobování rakouských průplavů, že na průplavech těch překonati se mají jinde neobvyklé, obrovské výšky, takže je označiti třeba co »průplavy horské« a že by bylo nejtěžší chybou, kdyby se započalo se stavbou kterékoliv trati — n. p. jak prof. Smrček doporučoval pro průplav dunajsko-oderský by ihned se stavěla trať od Dunaje po Hodonín v délce 98 km, kde je trať úplně vodorovná — dokud definitivně rozhodnuto není o zdvihadle lodním, jež by se pro rakouské průplavy hodilo.

Marné byly veškeré vědecké i z praxe vzaté důkazy prof. Smrčka, že nejúčelnějším lodním zdvihadlem pro rakouské průplavy jest jak po stránce technické, tak národohospodářské a finanční — komorné plavidlo, moderně pro velké spády upravené, marně se opíral prof. Smrček o souhlas svých názorů se strany zkušených odborníků na mezinárodních sjezdech plavebních, kdež co referent o této záležitosti vystupoval — vše bylo buď umlčeno, jeho publikace pokud přijaty byly v úředních technických organech, byly označeny poznámkou, že redakce se s nimi neztotožňuje — aneb zeslabeno s poukazem, že je to hlas jednotlivce, všichni ostatní »odborníci« v Rakousku že jsou náhledu opačného, s nazíráním strany vládnoucí se stotožňujícího.

A tak tedy vypsána byla známá mezinárodní soutěž na zdvihadla lodní u Újezda blíž Přerova na Moravě, k níž vyhlédnuto bylo místo, kde jedině lodní železnice by bývala na místě — a do jury k posouzení projektů došlých povolání jak odborníci tak i neodborníci, za trest však do ní nepovolán prof. Smrček, proti němuž zahájen byl pro jeho odlišné názory na celé čáře urputný bojkot a boj.

Ze soutěže této vyšlo několik projektů cenami poctěných, na prvním místě podélná železnice lodní, dále otočný plechový válec — a nyní šlo o to, aby se toto »pokusné dílo lodní« skutečně postavilo a vyzkoušelo.

Po jeho vyzkoušení pak teprve mělo se přikročiti k definitivnímu projektování jak průplavu dunajsko-oderského, tak i průplavů dalších.

Stavba a vyzkoušení zdvihadla tohoto byla by stála okolo 10 milionů korun, doba stavební a vyzkoušení byla by vyžadovala doby 5 let.

Proti tomuto úmyslu vlády vystoupil v zájmu rationelní a brzké výstavby našich cest vodních opětně a nejenergičtěji — dosud tehdy ještě úplně v Rakousku osamocený — prof. Smrček. Označoval provedení experimentu toho za zcela bezúčelné mrhání veřejnými penězi, dovozoval, že ani jeden ani druhý typ cenou poctěného zdvihadla není schopen provedení, že nevyhovují, zejména po stránce dopravní a hospodářské, že dále a hlavně celá trassa průplavní, jak byla vládou navržena od Přerova po Mor. Ostravu na základě tohoto systému zdvihadel je nejen neúčelná a zbytečně drahá, nýbrž že je kraji, jímž prochází a zemi Moravě, jež ke stavbě má přispěti, přímo škodlivá.

(Pokračování.)

František Taufer:

V rose.

Hlas jitra zazvonil do hlubokého ticha,
vzduch vonný rozvlnil se jeho kadencemi,
a v náhlém zjasnění, jež oči bleskem píchá,
se položilo ráno na zrosenou zemi.

Kdo v dáli o štěstí pěl píseň neslýchanou,
jež trylkem veselým se chvěla nad vodami,
kdo kráčel chladnou rosou v trávu nadýchanou
své nohy zranil trním, zbarvil jahodami?

To jistě dívka mladá milostná a svěží,
jež s jitem bílým s lože milencova vstala
a nyní bosa rychle lučinami běží,
se na svět osluněný písni svojí smála.

Jiří Mahen:

Z Knihy »Díže«.

Moje podobizna.

Podzimní sychravá noc. Hodiny dávno už odbily jedenáct, ale my stále ještě sedíme na chodbě, skrčení v koutě, a ještě nejdeme spat. Jsme jediní, kdož ještě bdíme, dva osmiletí chlapci, děvče šestileté a já, sedmadvacetiletý, sedící za třemi caparty, jež tak vroucně milují. Jsme unaveni pohádkami, naše fantasie je rozbičována, chtěli bychom to nějak spravedlivě a krásně ukončit. Lampa vrhá ostré světlo na bílou stěnu před námi, a to nějak zle pálí a bolí . . .

Konečně jsme to rozluštili. Přišli jsme tomu na kloub, sami nevíme — jak.

Je to úžasně prosté a přece tolik, tolik zajímavé! Vezmeš kus nepotřebného papíru, zmuchláš ho, trochu potrháš, před lampu postavíš a už máš na zdi kus nového světa. A jak papír obracíš a natrháváš, mění se podoby věcí, stíny se třesou, hlavy se klepou, nohy se podlamují, celá postava mění se ve skálu, skála v opici, opice v ďábla, ďábel v člověka, člověk ve zvíře, velbloud v rybu, ryba ve strom, strom v kozorožce . . .

Děti na bobek se přikrčily a sedí, ani nedutají. Před chvílí ještě poslouchaly můj naivní výklad, ale pak zmlknu i já a —

Ted', ted' — byla by ta chvíle, kdy by můj obličej vyjadřoval správně můj svět! Ted' nebylo by v něm ani trochu pósy, ani trochu zbytečné melancholie, ani trochu nejzbytečnějšího sebevědomí.

Jíhnu za zády těch dětí a tvrdnu zároveň. Děje se v mé duši něco z toho, co mne obepíná někdy magickým kruhem. Přetvářím se, formuji se, svět citu a rozumu slaví svou svatbu, má fantasie vede celé regimenty ke slávě a do otroctví.

Zavírám oči a sním svůj sen.

Ach! Vidím pláně své duše, bílý sníh, z něhož má vykvést červená růže, zázrak života. Podávám se cele tomu dojmu; je v něm něco svatého. Stálé očekávání plní mé nitro. Ach! Vidím i svou svobodu, jak ji míti chci. Stojím před tváří sveřepého barbara ze starověku a před jíném obrovského těla na palubě moderního křižníku a nechvěji se. Moje svoboda je v klidu mých očí, v mém vnitřním porozumění.

Ach! Vidím svět šilenců na pobřežích a uvnitř zemí a ti všichni mají rozum. Ať jednají, jak jednají, už svou jakoukoliv práci má to obrovitou cenu pro věčnost.

Ach! Vidím černé davy poutníků hrnout se za svými bohy. Místo korouhví mají s sebou obrovské modly, jejichž váha je jedno století. Ti, kdož je nesou, jsou mými bratry. Cítím s nimi jejich kulturní hlad a půjdu-li s nimi jednou, nezviklá mne v mém rozhodnutí ani hlas příliš pokorného křesťana, ani hlas vášnivého volného myslitele.

Ach! Podivný jezdec jezdí tam přede všemi, před námi. Má bílý plášť na sobě a na hlavě zlatou přilbu. Je to smrt sama a její kůň skáče hned na ráz na to sto mil. Teď se obrátila a požeňnala slavnostně zbraním našim, modlám i mozkům našim. Porosteme a zhyneme ve svůj okamžik – co bych se bál?

Ach! Celá ta krajina mé fantasie se zkrátila, zúžila a prohloubila. Osud sám stojí proti mně; hledíme si do tváří . . .

Kterak se to budu měnit teď já? Obrovská ruka bere mne mezi své prsty a staví před lampu vyšších ctností, povinností a vyššího smyslu. Kroutím se sem i tam, existuji, vybíhám z života, jsem přesný, jsem naprosto nedůsledný, jsem pravdě blízko a miluji lež, jsem mohutný člověk s otevřenýma očima a jsem při tom tak krotký . . .

Při tom železném dojmu krev se zastavuje a dech na zubech vázne . . .

Dvě z dětí usnuly už u mých nohou. Třetí dívá se na mne s bázlivým úsměvem.

Metempsychosa.

Nejdříve byl hajným, teď »privatisuje«: najal si rybolov na rybníčku a dvou potocích. A je to celkem prazvláštní hlava, zvláštní odruda písmáka. Nějaký toulavý student popletl mu hlavu. Jedno léto vykládají si Rousseaua. Chodí děda po lese, vidí kunu i lišku, ale nestřelí. Jen klobouk nazvedne a čekne v nadšení: Ale opravdu, drahoušku, sluší ti to znamenitě! A co že se bojíš, krasavice? – Druhé léto vykládají si Nietzscheho. Chodí děda po lese, vidí chudáčka veverku a již pušku k líci a: Počkej, potvoro mizerná! Bouch! a bác! na všech stranách po skalách a mytinách.

Teď chodí děda sám a filosofuje po svém. Před ním leží bromádka čerstvých mřínků, děda je zabíjí a kuchá a hovoří:

— To se rozumí, že prý vstaneš z mrtvých! To už to stěhování duší snad by bylo lepší, co — kamaráde — cheché? Stěhování duší?! Podívejme se! opravdu, někdy mi to připadá všechno bláznivě hloupé. Řekneš-li člověku, že je tu jenom proto, aby žil, už ti lezou na krk, to že prý není ještě všechno. Řekneš-li jim, že tedy člověk může sem tam nějakou slavnější hloupost vyvést, už ti říkají, že ji musí vyvést! Povídám: blázinec. Proto hovořím teď s rybami.

Myslete si, že i ryby najednou se dozvědí něco o stěhování duší. A najednou to padne na ně jako mor. Ta nejmladší vyletí z vody ven a rovnou do písku. A tu tam sebou hází a vzdychá a mlaská a modlí se ke všem svatým, ale i s ní i se stěhováním duše je amen. — Ta druhá schválně se zakousne do udice. Vytáhnu ji, vydřu ji háček z tlamy a hodím do své plechové krabice. Pámbu ví, že dívají-li se na to ryby, myslí si, že ji dávám do rakve. Mívají vždy takové pitomé oči. A teď si to představte, že zrovna v takovémhle rozjímání, když tak sedíte pod mostním obloukem, táhnou nad vámi s pohřbem. Mohl jsem se opravdu popukat smíchy. A pak i pater nad hrobem hovoří, že snad i ta ryba-člověk tedy dostane se do nejkrásnějšího rybníka, kde bude mít všeho dost, že tam doroste, tam že nebude ani rybářů, ani potkánů, ani vyder, jenom samý bráček ve vodě, čistá vodička a rybičky starší pěti tisíců let. — Povídám: blázinec. A ta moje ryba v krabici se najednou ozve a povídá: a což, změní-li já se v nadrybu?

Inu — ovšem, ovšem! — —

Rup! Rup! Rup!

Teď to jde vztekle. Děda krájí, řeže, kuchá, zabijí: Rup! Rup!

— Já ti dám: nadrybu. Podívejme se i

Rup! Rup! Rup!

Post tot discrimina.

Poněvadž to šlo s ní v životě hodně s kopce, zabrala se tak do svých autorů, že jim všechno věřila. Zejména jeden z nich jí zabral celou duši. Jak pěkně dovede hovořit o souladu duší a harmonií lidských myšlenek! Slova sama plynula mu »se rtů« a všechno mělo svůj krásný význam, hluboký smysl, který nesměl být zdiskreditován. A tak jí to připadalo: ten člověk měl v sobě spasitelské vlohy, na toho člověka čekala úloha snad nejtěžší v Čechách. Oh, jak záviděla jeho ženě, že směla vedle něho večer sedět, s ním hovořit a jím být milována!

Hle! I v nové knize mluvil tento nejlepší z dobrých řečí nad jiné rozumnou a utěšující!

. . . Neodolala dobrá dušička i dopis napsala. A v tom dopise slova upřímného díku, obdivu a znova díku a díku . . .

Za tři dny došla odpověď:

Vážená slečno,

jak mám Vám poděkovat? Cítím, že toho naprosto nedovedu, než asi těmihle slovy:

Ano, velevážená moje přítelkyně (smím Vás přece tak nazývat?), řekl jsem si to, když jsem svou knihu posílal do světa, že ruku, jež mi první zagrátuluje, uchopím a nepustím do smrti. Jakmile mi porozuměla, musí být se mnou šťastna, tak jako jsem šťasten dnes i já, kdy srdce mé nezná horoucnějšího přání než vidět Vás, slyšet Vás, cítit Vás u sebe, věřit Vám, spoléhat na Vaši přízeň a snad i tu lásku, již přece cítíme vždy, jakmile si s někým jen trochu porozumíme . . .

— — —

Řádky splývaly jí před zrakem . . . A pak mihla se tam jenom jedna kusá věta a za ní trochu dále druhá: Moci zřítí do Vašich očí! — Musím Vás vidět, s Vámi mluvit. Kdy a kde?

— — —

Právě proto, že to šlo s životem u ni všelijak s kopce, milovala svého autora. Teď bylo jí najednou, jako by ji někdo do hlavy udeřil. Zapotácela se a pak ruce svěřila: Jak to bylo ničemné a zbabělé! Ti lidé vyvedli ji na kopec, nad všední špinu — a pak mluvili nepoctivěji než praobyčejný ševcovský tovaryš.

Život.

Tak rád bych miloval někoho a nevím, jak do toho. A vůbec chce se mi milovat ne jednoho, ale sto lidí najednou — a nemohu a nemohu. Hořkost rozlila se mi nitrem a nedá lásce ani vyklíčit. Jsem jako Faust za branou na prahu nového života, ale pudl Mefistofeles se neobjevuje . . .

Nějaký pes křížuje ovšem mé cesty, ale nepřejte si ho vidět! Není to rozhodně Mefistofeles; praobyčejná přišera plíží se před Vámi. Je to pes hostinského, stará, vykrmená potvora, jež v kuchyni celý den spí a žere, ani ven se nepodívá, leda v noci za praobyčejným účelem. Pak se vyvalí ze dveří a šmačchavým, hrozně líným krokem vybatolí se na ulici. A tam hned po dvou, třech krocích dá se do toho, k čemu ho ven vyhnali.

Pak obejde kolem rohu stavení, očichá zeď, vykoná druhou, menší záležitost a vrací se se svislým ohonem, podoben černému paviánu ke svému žrádlu. Teď se postavil před skleněnými dveřmi na chodbě a čeká, až mu někdo otevře.

Jdu v té chvíli ke dveřím, ale pes ani ocasem nezavrtí, ani psovsky na mne nepohlédne a jen čeká a čeká . . . Nějaký vztek roste v mé duši: otevřít či neotevřít? Musím dovnitř a ta příšera taky . . .

Ale tu jde nový host a vykonává za mne milosrdnou práci. Než se vzpomatuji ze svého odporu, energický pán kopne do psa, až se dvěře rozletí a pes ponejprv ve své lenosti dá se do jakéhos běhu se zoufalým štěkotem, který ani soucitu nevzbudí . . .

Ach! Milovat lidi, když takový, všem těm lidem po teplých hospodách a šalandách vysedávajícím podobný pes Mefistofeles leze do cesty —! Nemohu . . .

Daleko více lásky cítím, dívám-li se na krásnou kočku, jež teď každý den odpoledne přichází si hrát na starou, zboženou hradební zeď pod mým oknem . . .

Jak tam pěkně leží a hraje si a číhá a lenoší a lenoší tak, jak to jakživ nedovedu —! Je v té nečinnosti něco úžasně vzácného. Pozoruji-li tu kočku déle, mívám dojem, že někde musí být země, kde takováhle nečinnost je příkazem. A v té zemi žijí mezi lidem nejkrásnější pověsti a nejzajímavější náboženství pod sluncem. Není to Indie? Není. Tož kde je to?

Ach! Tak se mi stýská po naprostém, zoufalém klidu, v němž bych nerušeně mohl hovořit se vším, což pod nebem jest — a taková kočka moji touhu zbytečně jenom jítí . . .

Jak tam teď zase leží v krásné, kožené nečinnosti, jistě že se vysmívá mému odpolednímu marnému spánku, který mně nahradit měl poslední bezúčelně probděnou noc. Jsem bledý, nevyspalý, mrzutý a nevrlý. A nějaký divoký vztek roste znovu v žilách, v mozku, v srdci . . .

Stojím u okna a nabijím pušku. Počkám nejvýš pět minut. Neztratí-li se kočka se zdi, zastřelím ji. Prsty se mi chvějí veselou nedočkavostí . . .

Vždyť trochu toho klidu musím si uhájit za každou cenu!

(Pokrač.)

Adolf Vašek :

Prof. Antonín Vašek,

buditel lašského kmene, průkopník českého kriticismu.

1. Z jeho mládí.

Narodil se v Háji ve Slezsku. Předkové jeho seděli v XVIII. stol. na gruntě č. 5. v Komárově u Opavy a když pak r. 1785 založen byl Háj jako Kolonie na dvoře za Josefa císaře zrušeném a někdy opavským jeptiškám od sv. Kláry náležícím, zakoupil předeek Antonína Vaška značnou část pozemků v této osadě nerobotné¹ a dům, v němž jest dnes restaurace Weichslova, jest rodným domem tohoto buditele lašského kmene.²

Antonín Vašek měl třináct let, když vychodiv obecnou školu v Chabíčově,³ nastoupil v Opavě do šestitřídního německého gymnasia, kde vlasteneckého ducha v něm probouzel professor Dragoni. Po absolvování šesté třídy gymnasijní v Opavě poslouchá na filosofii v Olomouci a sice v české parallelce r. 1849 profes. Hanuše. Už jako student zvolen jest do výboru čtenářského spolku olomouckého, do »Slovanské Lípy«. O jeho nadání i odhodlanosti studenti r. 1850 vypravovali prý si pravé divy, litujícíce pouze, že je tak »ukrutný Slovan«. Když prof. Hanuš v Olomouci byl zbaven svého místa, odchází za ním Vašek do Prahy, aby tam ukončil fysiku.⁴ Na universitě věnuje se studiu klassické filologie v Praze poslouchá u Hanuše a Čelakovského, ve Vídni u Šembery a Miklošice. Approbován byl z klassické filologie 1857, z češtiny 1858. Ve školním roce 1857/8 supluje v Opavě, ale definitivy dojde v Jihlavě, načež působí v Košicích⁵

¹ Srov. pisatelův článek »Komárov k r. 1788« ve »Věstníku Matice Opavské« č. 13. O souvislosti genealogické svědčí tradice.

² Srov. nekrolog o prof. Vaškovi »Opavském Týdenníku« ke dni 18. prosince 1880 a školního rady V. Praska memoiry »Půlstoletí kulturních našich snah pro Slezsko«.

³ Mluví o Vaškovi jako o buditeli lašského kmene, poněvadž činnost jeho se vztahovala nejen na Čechy ve Slezsku Rakouském, nýbrž i Pruském a na severovýchodní Moravě. Rodný dům restaurace Weichslova v Háji je označen pamětní deskou.

⁴ Srov. Nekrolog Vaškův v »Op. Týd.« 1880 (od 18./XII.), ve »Věstn. Mat. Opavské« č. 15. (1907) str. 90 ve článku »Antonín Vašek a Alois Vojtěch Šembera« Příspěvek k dějinám literárním vůbec a ke sporům o rukopisy r. 1879 zvláště (str. 87—108).

⁵ O Košicích k r. 1859, kde »měšťanstvo a žakovstvo jest maďarské a maďaronské« zmiňuje se Al. V. Šembera v dopise prof. Lepařovi ze dne

v Ubrách, kde se sejde se zmíněným už učitelem někdejší, professorem Dragonim.¹

Z Košic usiluje Vašek, aby dostal se pryč,² což se mu podaří r. 1860, kdy dostal se na gymnasium do Opavy.

2. Z Vaškovy činnosti učitelské na gymnasiu.

Poměry, za kterých prof. Vašek počal r. 1860 učitelskou práci na německém gymnasiu opavském, byly pro buditelskou jeho práci příznivé potud, že ocitl se v Opavě mezi několika vlasteneckými kollegy, že se učilo na gymnasiu češtině a konečně že i mezi žáky jevil se o tento předmět také skutečný zájem.

Ředitelem byl mu Mat. Norb. Kavka, jenž už brzy po té, co od škol. roku 1857/8 ujal se vedení gymnasia opavského, zorganizoval vyučování jazyku českému tím způsobem, že zřídil zvláštní oddělení pro Němce i pro Čechy — postupně dle tříd.³ Avšak dle svědectví Praskova tradovalo se učení českému jazyku způsobem takovým, že mezi žactvem rostla nevole a že studenti pro špatný způsob učitelských výkladů, který nebral v úvahu dialektických zvláštností žákovského materiálu, i pro přímou klassifikaci, chtěli z češtiny hromadně vystupovati. »A když tento učitel češtiny, který nikoho z nás ani pro češtinu jakožto předmět,

25. října 1859; korespondenci tu, pro nás v nejedné věci důležitou otiskl Dr. Josef Teige v »Časopise Matice Moravské« XXIX. (Brno 1905) str. 244—278. Odtud, kde je uspořádána chronologicky (od 13./XI. 1852 až do 9./VI. 1868), budeme také jednotlivé dopisy Šemberovy k Lepařovi citovati.

¹ O Dragonim viz zmínku v dopise Šemberově, ze dne 25. října 1859. Dragoni učiněn v Ubrách školním radou, viz Op. Týd. 1880 Nekrolog Vaškův.

² Srov. dopis Šemberův Lepařovi ze dne 6. září 1859.

³ Češtině učilo se v těch dobách na gymnasiích nejenom v Čechách a na Moravě, nýbrž i ve Slezsku a dokonce i v Horních Ubrách (Srov. Šafránek Za českou osvětou a Festschrift der k. k. deutschen Staatsoberschule in Olmütz.) Na gymnasiu opavském učilo se češtině již od r. 1849 (s přestávkou); Prasek, jenž studoval na něm. gymnasiu opavském od r. 1855, učil se češtině u piaristy P. Jana Mazance a sice teprve od druhého semestru, ale nemůže určitě povědět, zda-li toto vyučování jazyku českému jako předmětu vedlejšímu bylo obnoveno teprv r. 1856, či dříve. (Prasek »Půlstoletí« kap. III. Op. Týd. 1910 č. 32.) O tom, jaký zájem o češtinu se jevil u studentů německých, učiníme si představu, uvedeme-li, dle Šapánka, Za Českou Osvětou, že — bezpochyby po r. 1860 — v desíti odděleních dvouhodinových účastnilo se až 541 žáků, ačkoli — dle Vyhládky (Naše Slezsko I. 111.) aspoň — studovalo na gymnasiu opavském r. 1856—96 Čechů, r. 1857—101 Č., r. 1859—102 Č., r. 1865—131 Č., r. 1867—121 Č. Tento počet žactva českého pak klesal, když zřízeno bylo gymnasium slovanské v Olomouci.

tím méně pro vlastenectví nenadchnul, hned potom odešel,¹ nastala mezi námi radost všeobecná i u těch našich krajanů, kteří ho za učitele neměli, neboť za profesorů Vaška, Týna i jiných učilo se češtině již s nadšením.²⁾

A ještě v jiném směru způsobil Vašek mezi žactvem pronikavou změnu. Nazývá-li Prasek ve svých memoirech jarmarečníky nosící na trh písničky, kroniky, nebesklíče a j. modlitební knihy švabachem tištěné u Landfrassa v Jindřichově Hradci, u Škarnicla ve Skalici Uherské a u Trasslera v Opavě jedinými kulturonosiči českého lidu do r. 1848 a srovnává-li slezský trh knižní do roku 1860 s poměry ke konci 18. stol. na Moravě, kde profes. university olomoucké Vratislav Monse, an od přítele z Prahy zvěděl, jaké české knihy tam vyšly, takové objednal pro sebe a přátele do Olomouce, Prostějova, Kroměříže i Brna (takovými Monsy v jistém směru byli Preskovi jednotlivci, kteří sprostředkovali novodobé knihy české většinou z různých těch dědictví svatojanských a cyrilomethodějských): jasnějšího a prohloubenějšího uvědomění z českých knížek dostalo se žactvu na gymnasiu opavském teprv po příchodu prof. Vaška, který je s literaturou českou na základě Čelakovského čítanky seznamoval theoreticky a prakticky, an jim otevřel svou knihovnu, kteráž obsahovala takoruka všechno, co do roku 1860 bylo vyšlo vědeckého i belletristického.³

3. Kdo založil »Opavský Besedník«: Antonín Vašek či Jan Lepař?

De mortuis nil nisi — vere!

Téhož roku, kdy professor Antonín Vašek přichází na gymnasium opavské, vydán i proslulý říjnový diplom, jímž navracena říši po absolutistické éře konstituce, tentokrát ovšem už na delší dobu, a s konstitucí zavládl i ruch novinářský a spolkový. Od těch dob počestuje se i veřejný život v Čechách.

¹ Prof. Kunz byl však jinak odborníkem na svou dobu, vydav r. 1859 u Kolcka v Opavě »Nauku o větech« a roku 1862 i »Českou mluvnici«. Z Opavy odešel na reálku do Plzně r. 1863. (Srov. Prasek »Půlstoletí« Op. Týd. a »Op. Besedník« 1863 str. 239.)

² Dr. Jan Herben vzpomíná rád na tři bývalé své professory brněnské a mezi nimi i na Vaška (Herbenovo číslo valaško-meziříčské »Neděle« 1909, přílohy časopisu »Palackého«).

³ Prasek ve svých memoirech (»Půlstoletí« Op. Týd. 1910 č. 35. kap. VI.) vzpomíná také českého zpěváckého spolku studentského, který si za ředitele Kavky (Čecha) v Růžové ulici založili. »První produkci provedli

Ve svých memoírech V. Prasek vzpomíná živě, jak po vyhlášení konstituce ředitel dr. Mat. Kavka přišel do třídy radostnou tu zprávu ohlašovati, z čehož studenti soudili, že to bylo něco neobyčejného. Od té doby chtějí se studenti od Němců lišiti i krojem, jednajíce sobě slovanské vesty s hojnými knoflíky, též trikolory, ba i slovanské klobouky s třapci. A mladý Prasek takových klobouků u Chudárka v Pekařské ulici objednává 14! Na čamary, až na výminky, studenti se však nezmohli!

Vlastenečtí professoři opavští chápou se za těchto změněných a příznivějších poměrů kulturní práce ovšem způsobem docela jiným.

Asi po čtyřech měsících od vyhlášení diplomu říjnového vyjde v Opavě 1. března 1861 první číslo »Opavského Besedníka«, prvního to českého časopisu v Rakouském Slezsku.

Za zakladatele »Opavského Bes.« až do r. 1900 všeobecně uznáván byl prof. Ant. Vašek, pokládalo se to za věc samozřejmou a v ten smysl psal o něm i Vyhlídal v »Našem Slezsku« (I. 50.). Až tu ředitel Jan Lepař z Prahy reklamoval u P. Vyhlídala svůj nárok na prvenství při založení »Opav. Bes.« tímto způsobem:

»Dovoluji si připomenouti, že v jisté zmínce neráčil Jste věci býti důkladně znalým. Na stránce 50. (t. j. Našeho Slezska I., pozn. pis.) připisuje se vznik Opavského Besedníka panu Ant. Vaškovi, kdežto opravdovým téhož listu původcem jsem já, ale pana Vaška jsem si vyprosil za přijetí jména zakladatelského, ježto jsem poznal z tehdejších poměrů Opavských, že by list můj setkal se s velikou opovržeností, kdyby já jako Moravan byl se vydal za redaktora. Pan Vašek se uvolil k žádosti mé dáti se jmenovati redaktorem listu dotčeného a já jmenoval se redaktorem za doby jeho churavění. Jako ctitel p. p. Palackého a Riegra a j. získal jsem také té podpory, že jmenování pánové odebírali několik exemplářův »Opavského Besedníka« (až i 15 každý), aby list jimi samými mohl býti v lidu snadno rozšiřován. Vedle pana Vaška pomáhali mi zvláště pp. P. Lelek a professor Kunz.« (Pokrač.)

jsme zastaveníčkem professoru Vaškovi ku jmeninám; parádním číslem byla píseň »Holuběnko, nelítej! — Professor Vašek odměnil se nám za překvapení tak, že nás pozval do parku na sklenku piva. Tam se ovšem zpívalo, ale na druhý den byla ve škole bouřka, že jsme se opovážili v městském parku česky zpívat. Jaké mrzutosti z toho prof. Vaškovi pošly, určitě nevím, ale mluvilo se o tom.« (Op. Týd. 1910 kap. IV. č. 34.) Tento spolek studentský po příchodu nového ředitele Antonína Schmida, rozhodného Němce, zanikl. (Op. Týd. 1910 č. 35. kap. VI.)

Komentář.

Dr. Frant. Hodáč:

O potřebách Moravy a úkolech mládeže.

(Moravský separatism politický. — Zeměpisné osazení Čechů v poměru k Němcům v Čechách a na Moravě. — Zhoubný vliv moravského paktu. — Nedostatek střediska. — Vliv dopravní politiky. — Blížkost Vídně. — Klerikalism na Moravě. — Mládež a politika stran. — Aktivní úkoly mládeže na Moravě ve směru národním; Národní Jednoty, Sokol. — Úkoly mládeže v boji protiklerikálním. — Nutnost soustředění na Moravě. — Povaha lidu. — Úkol generace).

Snad bude se zdáti, že vnější okolnosti určují předmět, omezuje-li se náš článek na potřeby Moravy, tedy celku daného zprvu vnějšími okolnostmi, náhodným určením hranic a vším, co odtud plyne. Celek takto určený však trvá staletí se svým vlastním zemským zákonodárstvím, se svojí zvláštní zeměpisnou polohou a skutečnostmi, jež dány jsou dnešním poměrem národností v zemi, jich osídlením a jejich povahou. A poněvadž víme, že jako hospodářské snažení, tak také vážné a svědomité snažení politické může počítati s úspěchem jen tehdy, počítá-li s danými skutečnostmi a jejich prokázaným vlivem, musíme věnovati vřelý zájem a podrobný zřetel zvláštním skutečným a zvláštním potřebám Moravy, jestliže chceme dojíti posílení oné části českého národa, jež tu má sídla, a tak posílení českého národa jako celku. Tento cíl jest ovšem znakem našeho dnešního moravského snažení; chceme, aby byla silna Morava, poněvadž tím bude posílen celek českého národa. Byly doby, kdy z jiných důvodů se kladl důraz na zvláštní potřeby a zvláštní poměry Moravy; to bylo tehdy, kdy vídeňské vlády chtěly vyvolat moravský separatism, aby rozštěpily jednotný český kmen národní, kdy prvá česká gymnasia byla označována jen jako slovanská, aby vědomí jednotné národní souvislosti bylo utlumeny. Ty doby však nenávratně minuly; my vědomí úplné kmenové jednoduchosti chceme sesílit, chceme je rozšířiti i na Slovensko, jež nám je blíže než Čechám a proto náš dnešní „moravský separatism“ má význam praktický, jest prostředkem k cíli celkového národního sesílení.

Proto také nerozhoduje, zda z moravských pracovníků se někdo narodil v Čechách či na Moravě, neboť pro praktický význam rozhoduje okolnost, že žije na Moravě a že má působiti v duchu jejího lidu k splnění jejích zvláštních potřeb. Takto chápaný separatism jest nezbytný a dlužno vítati, že přesvědčení o této nezbytnosti jest právě mezi mladými, jak svědčí slova, jež napsal Josef Kudela ve Studentské revui ve článku o úkolech studentského sjezdu letos v Brně konaného: „Měli by při tom hodně hlasitě povědět slovo o moravském separatismu; je-li kde, tož jeho podstata je v tom, že se Morava hlásí o svá práva v českém národě, jehož pražské vedení politické i kulturní často svých povinností k ní neplní“. Sami však musíme věnovati zřetel studiu moravských poměrů, máme-li vynutiti si zřetel pro ně také jinde; jako máme ve studii dra. Hýska přehled o tak zv. separatismu literárním, tak musíme býti si vědomi toho, co dnes ne dosti přiléhavě označuje se jako separatism politický; pravím nedosti přiléhavě, poněvadž s tímto výrazem spojují často pojem odlučování, kdežto my klademe důraz na jednotu ve všech velkých věcech, na př. při řešení jazykové otázky, chtějíce jen postup rozdílným poměrům účelně přizpůsobený.

Dalekosáhlý rozdíl mezi našim postavením v Čechách a na Moravě jest dán už místním osazením Čechů a Němců zde i tam. V Čechách žijeme v souvislém celku, který zabírá území jednotné, žádným silnějším ostrovem německým nepřerušované, a pouze menšiny ve vlastním slova smyslu jsou posunuty do měst většinou německých; jedinou význačnější výjimkou z tohoto celkového rázu jsou České Budějovice, kde žijí čeští lidé životem menšiny, ač vpravdě tvoří většinu místního obyvatelstva. Okolnost, že žijeme v Čechách v souvislém území, jehož středem je město velikostí i tradicemi tak silné jako Praha, působí na vědomí národní velmi význačně. Jsme přece jen první v tomto území, aspoň pokud jde o vnější viditelné věci. Čeština ve vnějším styku je většinou na prvním místě, také důležitá vůdčí místa jsou obsazena českými lidmi, český člověk tu má vědomí pevné opory, vidí, že jeho kulturní snahy a ústavy mají prvé místo. Tím roste jeho sebevědomí a jest oporou pro národní ryzost a samostatný vývoj; proto mohou dnes uplatňovati se v Čechách svým vlastním životem i drobnější odstíny v různotvárném životě národa bez význačnější škody pro celek. U nás jest jinak. Početní poměr náš vůči Němcům jest příznivější než v Čechách, jest pro nás 3:1, kdežto tam jen 2:1. Ale jaký rozdíl v místním poměru! Největší města jsou v rukou Němců: tak hlavní město Brno, tak na západě Jihlava, na východě Mor. Ostrava s celým souborem, na jihu Znojmo, Hodonín, Břeclava, na severu celá řada měst, v srdci Hané Olomouc. Tato města mají sice většinu obyvatelstva českou, přes to však jsou ovládána silnou a plánovitě postupující správou německou; a víme dnes ze zkušenosti, co dokázáno jest i vědecky, že silná jinonárodní správa města, mimo výjimečné případy, jako byla téměř ryze česká města Vyškov, Prostějov a pod., působí velmi intenzivně také na okolí — v brněnských předměstích to cítíme, kde nutno místy s napjetím všech sil brániti se útokům německé radnice brněnské. Tím, že Němci zaujímají právě nejvýznačnější místní pozice v zemi, jsouce mezi námi dle označení brněnského statistika dra. Herze „jako šíp sedící v masě“, jsou však dány zcela jiné předpoklady pro náš národní život než v Čechách. Všecka čelná místa, majíce sídlo v městech s německou správou, jsou obsazena Němci; z šesti krajských soudů na Moravě jediný má presidentem Čecha, ze sedmi brněnských okresních soudců trestních, kteří nejčastěji s lidem přijdou ve styk, jest pět Němců a z nich tři neumějí dokonale česky. Český člověk, jenž přijde do sídla četnějších úřadů, vždy cítí, že jeho jazyk je na místě druhém, že němčina jest jazykem vládnoucím; dotčeným vlivem těchto středisk s německou správou pak nás hospodářsky silný živel cizí prostupuje také v jejich okolí, a tak nevzniká v našich lidech ono vědomí pevné souvislé opory, kde byli by svými pány; jest stlačováno jejich národní sebevědomí a porušována národní ryzost. Také důsledkem oněch okolností jest zjev, že na Moravě židé, až na neveliké výjimky jdou ruku v ruce s Němci, tak že i židy, kteří v království šli s Čechy, vidíme u nás často na straně německé: neboť Němci jeví se jako silnější a vlivnější, a proto dle známé zkušenosti k nim židé tíhnou, rozmnožujíce takto znamenitě jejich moc a pomáhajíce jim jen ještě porušovati naši národní ryzost a stlačovati české sebevědomí. Slovem, žijeme ve své zemi dle výroku dra. Bulína, na sjezdě lidové strany r. 1909 proneseného jako „ohromná menšina česká — v české zemi“, a tím jest už dána zcela jiná taktika pro nás než pro Čechy v království, tím je již dána také nutnost, aby politické strany na Moravě měly svou vlastní zemskou organizaci.

Neblaze, jako podpora těchto oslabujících momentů působilo uzavření moravského paktu. Volkstag v Brně v říjnu r. 1905 byl znamením k očistnému hnutí vůči živlu, který nás prostupuje; vliv brněnských událostí šel Moravou. Němci dobře ucítili, že udržení tohoto ruchu by mělo důsledky zásadní, důsledky zhoubné pro jejich vnitřní, soustavně porušující vliv a uzavřeli pakt, jehož význačným znamením bylo odstranění národ-

ního boje při zemských a v dalším postupu i při říšských volbách. Organizace celých okresů pro volby do zákonodárných sborů na základě národnostním, jež posilovala národní sebevědomí a byla vzpruhou národního výboje, není již nutná, této silné a dobře působící vzpruhy již nemáme. V Čechách by tato úprava nebyla tak škodlivá, naopak, snad by i čelila německé snaze o teritoriální autonomii uzavíraného území: u nás jest podporou momentů, snahy o národní ryzost oslabujících; moravský pakt nás poškodil, jako poškozuje každé vyrovnání, jež přichází předčasně.

Další skutečností, jež naše postavení na Moravě činí odlišným a slabším vůči Čechám, jest nedostatek střediska. Hlavním ústředím jest ovšem také pro nás Praha; není pro nás jen hlavou království, vidíme v ní více: srdce národa. Ale prakticky jako ústředí pro naše moravské potřeby nestačí, a to nejen pro zaviněnou často nevšímavost vůči moravským zájmům, již časem lze odstraniti, nýbrž prostě pro svou zeměpisnou polohu. K účelné organizaci svého postupu potřebujeme silného vlastního střediska na Moravě, a toho právě nemáme, hlavně vinou železničního spojení. Hlavní tratě, jež procházejí Moravou, vedeny jsou radiálně k Vídni, ne k Brnu, jak bychom potřebovali, kdežto moravské kraje připoutávají k sobě pouze železnice vedlejší, chatrně vypravené. Dle přání mnohých současníků měla býti českomoravská transversální dráha, spojující Slovákovo s Brnem a západní Moravu od Jihlavy s Brnem, vybudována jako spojení prvního řádu od uherských hranic do Bavor. Německý vůdce dr. Herbst však dobře věděl, proč tehdy žádal, aby toto spojení bylo uskutečněno jen jako řada místních drah. Možnost silného soustředění Moravy tím byla oslabena. Tak již jednotlivé kraje do značné míry svým vlastním životem, vzájemné souvislosti a opory postupu, jež v Čechách sprostředkuje ústředí pražské, tu není, a tak i zde musíme energicky snažiti se o změnu poměrů k cflí, jehož v Čechách soustředěním kolem Prahy dávno již byli dosáhli. Na oporu dnešního stavu v dopravní politice často se ovšem zapomíná; když se vyskytla zpráva, že má býti uskutečněn průplav dunajsko-oderský a do pozadí odsunut průplav pardubicko-přerovský, byla tato podrobnost přijímána z zcela lhostejně; jen dr. Pelc před léty v „Moravsko-Slezské Revui“ s ostřejším důrazem ukázal, že vlastně bez průplavu pardubicko-přerovského by při uskutečnění vodocestního zákona šlo jen o posílení škodlivých účinků severní dráhy.

Neboť železniční poměry, ona dotčená již zvláštnost u vedení hlavních tratí, nejen že oddálily soustředění různých krajů moravských a tím oslabily národní soudržnost naši na Moravě: zároveň vystupňovaly vliv daný blízkostí Vídně. Také tento vliv působí stejným směrem jako zeměpisné osazení národů na Moravě: porušuje národní ryzost, oslabuje sebevědomí a batí ráznější postup. Z Uh. Hradiště jsou o dvě hodiny dříve ve Vídni než v Brně, ačkoli kilometrová délka tratě jest pro Brno o 30 km příznivější; v celé řadě měst na severní a severozápadní dráze mají tedy blízko do velkého a silného střediska německého, mají daleko do střediska českého a ztíženo spojení s ostatní českou Moravou: nelze diviti se, že to jest dalším a velmi významným oslabujícím momentem v naznačeném směru, momentem, jehož v Čechách vůbec nemají a neznají. Zesnulý Vahalsk uvedl v brožuře, již r. 1891 vydal s drem. Derkou, že jen polovice studentů z moravských středních škol odchází do Prahy na universitu – většina ostatních jde do Vídně. To jest dokladem uvedeného tvrzení, zároveň však opět spolupůsobí, jde-li o celé studium ve Vídni a ne o jeden či dva roky, na ryzost národní a posílení českého sebevědomí většinou nepřiznivě.

A k tomu všemu dlužno uvážiti, jak velký a silný vliv má na Moravě klerikalismus, vliv, jehož v Čechách tou měrou nemá a mít nemůže. Pro posudek o národní jeho škodlivosti stačí, že vyvolává v život orga-

nisace, které mají oslabiti jednu z nejsilnějších našich opor národních, Sokolstvo. A v politickém ohledu stačí ukázati, jak převládá u klerikalismu zřetel k agitačním účelům tou měrou, že byli radikály na zemském sněmu v podružné otázce zemských subvencí městům, jež platí z vlastních prostředků osobní náklad na školství, ačkoli tím znemožňovali uplatnění zodpovědné české většiny, kdežto ve Vídni jsou ústupní a k vládním službám nakloněni, ačkoli tím oslabují český odpor. Strana, o jejímž duchu svědčí tyto skutečnosti, jejíž písní jest na prvním místě hymna papežská, škodí národní ryzosti a národnímu sebevědomí — a jest dnes nejvlivnější stranou v zemi, rozvíjí agitaci tak horlivou, že jí pokrokové strany dnes stejnou silou čeliti neumějí.

Skutečnosti, jež dosud jsem uvedl, způsobily pro nás situaci úplně odlišnou od stavu věci v Čechách. Jaký jest za těch okolností úkol mládeže, jež chce pevněji semknouti se k práci pro veřejné úkoly? Z resoluce, jež byla přijata na předporadě sjezdu přerovského jde, že úkol mládeže bude dvojitý: pasivní a aktivní. Pokud jde o strannickou politiku, o přímknutí se jednotlivců k směru a taktice té či oné politické strany, chce mládež zachovati se pasivně, to jest omeziti se na sebevzdělání o věcech politických a zvláště sociálně-politických, na řádnou přípravu k účasti na politické činnosti v nejužším slova smyslu, a zajisté právem. Dlužno říci ovšem, abychom zaplašili předem různá nedorozumění, že jde při této organizaci hlavně o studentstvo a mládež, která nemá ještě volebního práva ani do říšské rady. Kdyby šlo o mládež nad tuto hranici, řekl bych: jděte do politické strany a přineste mladou vůli a čisté snahy jejímu posílení. Ale raditi k předčasnému strannictví studentstvu a mládeži středních vrstev městských jemu věkem rovné nemohu, mám-li mluviti tak poctivě a otevřeně, jak před mládeží jsem povinen. U dorostu agrárního, u stran dělnických je tomu jinak; selské syny nebo mladé dělníky spojuje odborový, stavovský zájem a jest reálným základem jejich organizací; kde však tohoto zájmu není, tam hromadná organizace mládeže — stále v dosahu toho slova výše uvedeném — v politické straně, organizace s vlastním výkonným výborem, se zástupci ve výkonném výboru strany a pod., jak se o tom jednalo, by vyčerpávala mládež vnějšími věcmi, připoutala by ji k všemu tomu podřadnému, vysilujícímu a zrazujícímu, co nutně život politických stran nese s sebou a co lze překonávati teprve s pevným a vyzrálým vědomím. U někoho ustálí se brzy, snad v dvaceti letech — nechť vstoupí přímo do volných organizací strany a pracuje v nich spolu se staršími. Ale hromadné vstupování do strany, způsobené strannicky upravenou agitací, neposílilo by mládeže a neprospělo by straně. Až vyzbrojeni, s uvědomělým přesvědčením vstoupí mladí lidé do strany, budou státi v ní pevněji a silněji, budou spolehlivou zárukou pokrokového vývoje, znemožní kroky tak nešťastné jako bylo uzavření kompromisu s klerikáty při posledních říšských volbách, jež na léta poškodilo pokrokové hnutí, budou oporou poctivých a vážných snah sociálně-politických.

Ale vše, co zprvu jsem vylíčil, zvláštní postavení naše na Moravě vede k tomu, aby organizace mládeže byly také silně aktivní v boji národním a v boji o myšlenkovou svobodu na Moravě. Skutečnost, že jsme prostoupeni živlem německým ve všech oblastech své země, vede k tomu, že všude je této činnosti třeba. V Čáslavi, Kolíně a Pardubicích je nutno také bdělé národní vědomí, ale zmenšení pozornosti neb úsilí jeho soustředění jenom v určité korporace nemá těch následků, jako by mělo podobné počínání kdekoli u nás na Moravě. V našich Národních Jednotách koná se dnes opravdu vážná a poctivá národní práce; úkolem organizací mládeže bude, aby získávaly nové a nové spolupracovníky, neboť druh druhá nejlépe dovede získati. Připravujeme se k sčítání lidu, jehož význam bude v mnohém směru rozhodný pro desetiletí, a není dosti těch, kdo by zde pomáhali. Pro mladého člověka je však účast při této

práci neocenitelná, neboť právě tu pozná život v jeho nahé pravdě, které mu škola neukázala a nemůže ukázati. Ve hlavním městě nejvíce studentstvo bude moci spolupůsobiti a zároveň snažiti se, aby vnitřní práci připoutávalo k sobě jednotlivce z různých krajů. V Praze asi po dvě léta jsme mívali volné schůzky moravských studentů — spolkově byli jsme organizováni v podpůrném spolku Radhošti — kde kolegové z různých krajů referovali o místních poměrech, kde se přibližovaly oblasti Moravy pozornosti jiných, a přinesli jsme si odtamtud často porozumění a znalost poměrů na Moravě, kterých žádná kniha by nám nebyla dala; podporovati takto soudržnost Moravy bude význačným úkolem organizací ve významnějších městských střediscích.

Z daných skutečností jde také zvýšený význam sokolské myšlenky pro Moravu. Není organizace, jež tak by národní ryzost posilovala jako Sokol. Na Moravě platí v plném významu Tyršova slova, že „před jinými povoláními jsme zachovávatí národ svůj při té jarosti všestranné, která národům nedá odumřít, při té síle stále a svěží, při té zdravoti tělesné, duševní a mravní, která nižádné zkáze vzniknouti nedá a tím i žádnému stanutí, žádnému zpátečnictví, tomuto nejhoršímu ba vražednému zločinu na národech páchanému“. Posilujte jednoty, jež existují, pracujte ze svých organizací, aby vznikaly jednoty nové; kde se podaří novou jednotu na zdravém základu v život vyvolati, tam jste vyvolali v život nové ohnisko pro snahy, jež za dnešní situace na Moravě musí převládati. Silný duch celku působí v Sokolstvu divnou mocí, které se žádná ze sdružených jednotek neubrání, a směr, kterým působí, jest nejlepším oporou našich celkových snah. Duch Sokolstva vede k národnímu výboji, který opět na rozdíl od Čech jest všude nutným způsobem našeho národního postupu. Poněvadž na všech stranách ve svých oblastech máme německé městské menšiny, správu ovládající, musíme největší svoje města z jejich rukou dobývat; to jest dáno stavem věcí na Moravě, toho také organizace mládeže budou si vědomy a proto budou přiváděti nové a nové pracovníky Sokolu a Národním Jednotám, jichž úkolem jest stejně udržovati národní ryzost jako soustavně organizovati národní výboj.

Také ve snahách o myšlenkovou svobodu bude silnou oporou mladých snah Sokolstvo. A v tomto směru, v protiklerikálním boji, který jest dán nutností zdravého vývoje národního bude druhý význačný aktivní úkol organizací mladých. Tu dlužno ovšem vítati vřele slova p. Vojnarova, jenž položil důraz na mravní prohloubení protiklerikální činnosti. Nestačí, pouhé štvání, nestačí sebe šťavnatější farářské historky, nestačí tisíckráté vyslovené fráze. Poctivě a přesvědčivě vyložený citát z bible více získá, než sebe ostřejší nadávky. Vykládejte lidu hluboký význam Husova výroku, že „svatokupectví je zlé přivolení k směnění duchovní věci za neduchovní“, ukažte na hluboký rozdíl mezi vážnými pravdami křesťanského názoru světového a skutečnostmi světské agitace klerikálních stran, na význam Kristových slov „Království Mé není z tohoto světa“ pro naše snahy o plnou a skutečnou svobodu lidského svědomí.

Snahy o výboj národní a svobodu myšlenkovou jsou za dnešních poměrů na Moravě tak nutny, že od prvního vstupu do veřejného života dlužno jim získávat pracovníky, bez ohledu na věk, bez ohledu na blízkost k té či oné straně. Roku 1899 ve Francii, po těžkém rozvratu, způsobeném aférou Dreyfusovou, kdy každý den mohl přinésti osudný převrat, vstoupil v čelo vlády Waldeck-Rousseau, jehož heslem, stále opakovaným, bylo: *défense républicaine*, obrana republiky; s ním soustředil strany bez ohledu na různé rozdíly v jednotlivých blocích, odsunul podružné otázky a tak pevným soustředěním v jediný směr byly upevněny poměry a zabráněno rozvratu. Také u nás na Moravě dnes dlužno soustřediti vše s heslem posílení českého živlu v zemi proti nebezpečí německému a klerikálnímu k obraně české Moravy. Proto také došlo k fusi strany

lidové s pokrokovou, proto nesmí být oněch rozdílů mezi pokrokovými stranami, jaké jsou v Čechách, proto jest třeba, aby politické strany na Moravě měly vlastní zemské organizace, proto dlužno všem k této práci volati, a v prvé řadě organizace mládeže, jež nebudou své síly obracet k přímé agitaci pro tu neb onu politickou stranu.

Jsou to prosté věci denní potřeby naší, k nimž tu obracím zřetel, jež budou se zdáti snad málo dalekosáhlými a velkými. Než nelze jinak ve dnešních poměrech. V posledním velkém románu líčí Herman Bang historii velkého divadla v Kodani. Založeno s hrdým názvem „Viktoria“, mělo soustředovati k dalekosáhlým cílům všecko severské umění a plnění nejmělejší sny umělecké mládeže. Ale bylo postaveno na chabých základech, poměry nestačovaly touze, divadlo upadá a román skončí skvělým vylicením rozvratu a pádu hrdého podniku; tu přechází historie divadla v historii mladého Dánska, divadlo jest jen symbolem jeho omylného postupu a jemu platí slovo, jež k závěru praví jedna z osob románu: Měli byste naučiti se těžkému umění: býti malí“. Nechci stlačovati touhy k velkým cílům, vzpomínaje těchto slov; také my jsme ad maiora nati, k velkým úkolům zrozeni, s tradicemi své minulosti a velkými úkoly i úžasným vzrůstem přítomnosti. Ale nebude nijakého splnění, dokud nebude základů, k jichž posílení dnes třeba pracovati. Bylo by chybou Bangova Dánska, kdybychom sabali po splnění složitějších úkolů, dokud zde nejsme svobodní národně a lidsky. Jinde mládež může věnovati se klidnější práci, nepotřebuje obracetí tolik své aktivity k nejzákladnějším potřebám, jinde uskutečněným. U nás toho třeba jest, žádají toho potřeby naší Moravy.

Ale jsou také příznivé předpoklady pro snahy mládeže v naznačených směrech. Vážná a svědomitá práce získává mezi naším lidem sympatií; budete-li vážně pro dobro jeho pracovati, žádné štvání Vás neudolá. U nás není velké důvěry k frázím a štvání. Slyšel jsem nedávno na Moravě řečníka z Čech, jehož fráze a šlágry v Praze po každé větě zapalují potlesk: naše posluchačstvo s nedůvěrou a poněkud cize naslouchalo vzdutým větám, čekajíc na věc. Vím ze zkušenosti, že strannické zákazy a strannické štvání neodvrátí účasti a pozornosti našich lidí od vážných podniků z jiného tábora; je u nás více smyslu pro věc a méně smyslu pro schémata, i je příznačno, že na Moravě byl zvolen Masaryk, který tehdy by nebyl v Čechách dobyl mandátu a že na Moravě vypukl v oně vážnosti a v plném dosahu věčném spor v sociální demokracii, jehož průběh napjatě sledujeme. Lidí, kteří mezi českým lidem na Moravě budou vážně pracovati, žádné strannické prokletí neudolá, neboť práce vážná a vědomým úsilím vedená odpovídá povaze našeho lidu na Moravě více než prázdná a frázovitá agitace a pro svoji práci vždy zde naleznete porozumění. Naše země má své zvláštní potřeby a svůj ráz; nechť mládež přinese splnění jejích potřeb, svoji mladou vůli a vykoná pro ni velkou práci, třeba půjde jen o ty prosté základy. Generace, jež vstupují v začátek dvacátého století do veřejného života na Moravě, mají úkol, jež splníti budou moci jen, když mladí s nezměrnými možnostmi, jež dává pevná a svěží vůle, své snahy k jeho splnění svěže a vážně obrátí úkol, z dnešního stavu odevzdati těm, kdo po nás přijdou, Moravu českou a svobodnou.

E. SOKOL: SOVŮV ROMÁN TÓMA BOJAR.

Antonín Sova vzdal svou lyriku prudkému nacionalismu. Za ideového kolísání a rozvratu, za sporu všemožných směrů je tento sklon Sovův dobrým symptomem; odřiká se v něm cizích vlivů a vyznává jim, že chce být svůj v nejširším slova smyslu, tedy i náš.

„Tóma Bojar“ je jen epickým důsledkem. Je přesným a jasným zrcadlem jeho přítomné víry, jež vyvrcholeno zní:

„Silných jednotlivců, nejen politicky, ale i kulturně disciplinovaných, musí být u nás mnoho, zasazených pevně do země, přejících lidu, žijících s ním; vedoucích jej k pochopení svobod, kterých neuměl dosud užít. Silní jednotlivci změni páky pořádku. Všecko ostatní je dým, velký dým. Nad zbouřené vlny evropské politiky různých velkých národů, nade vše mocnější je vnitřní důsledná práce ve vlastním lidu. Ona určí naši sílu uvnitř, expansi na venek a poměr k ostatním národům zde i v cizině. Připravujeme půdu jiným, silnějším, než jsme byli my.“

V tom směru je „Tóma Bojar“ dílem jistého sociálního významu, jak je jím i v partiích volebních, kde přestává být Sova umělcem, a stává se zaníceným politickým stranníkem, jenž chutě zbíjí protivníky. A pro tento jednostranný poměr k látce je „Tóma Bojar“ i dílem, jež může výborně sloužit jasné klasifikaci Sovových názorů politických, náboženských, národohospodářských. Tedy dokument společenský i literárně historický.

Ale z uměleckého stanoviska lze jej nazvat jen dílem dobré vůle, nedosáhlo cíle, jež si vytýčil.

Podstata jeho je teoretická, ač chce být životnou, je život jeho následkem toho šedivý a mlhavě nehybný, ač chtěl být krevnatý, plastický a rušný.

Mohlo by být namítnuto, že jas a vývoj k dobru není nikdy tak silných akcentů jako tragika. Je pravda, nedá se hnát k vypjatým krisím a katastrofám, pro něž jsou tragická řešení účinnější, snažší a hledanější — ale „Tóma Bojar“ postrádá vůbec dynamiky, nemá vůbec vývoje, a to je tedy přece jen mlhavá nehybnost, to je organická vada v ústroji, na niž se umírá.

Jak mohl jí právě zbřesit Sova, člověk výbušného temperamentu v lyrice?

Netřeba hledat povrchní závěry v diferenci lyriky a románu; příčina je podstatnější.

Bojar je ideální člověk — člověk ideál; je ze sféry (povahové i společenské), již Sova nezná, již nepochopil, pro niž mu schází tvůrčí jiskra. I učinil jej ideálním schematem; zbavil jej povahové diferenciovanosti a účasti na životě; vede jej epicky událostmi jako stín neschopný aktivity i passivity. Toť vše. Našel cíl a půdu, z níž třeba růst, ale sám z ní nevyrostl a posud v ní ani kořenů nezapustil.

Ještě pokud mu dává žít politicky, řečnit na schůzi a prožívat její předtuchy i sledy, chápe jej a oživuje, ale nic dál. — Tóma je takto statkář. Jeho statek kvete a roste, patrně tedy rušně žije; snad i jeho továrnička pracuje, vždyť také je na postupu; tolik síly mu dává obě, že se může v krátku odvážit na nájem a pak na koupi velkostatku — ale on o tom všem jen ví, nic víc. Stává se silným jednotlivcem, ale ani jedinkrát nežije na dvorci své práci, ani jednou si netroufá Sova dotknout se jí, tím méně mu může dát z ní vyrůst a nám jeho sílu pochopit. Musí se spokojit vytrvalou poznámkou o tom, že jel či šel pole obhlédnout.

Právě taková je i Tómová žena Erna. Plna podnikavé energie, tělesné síly a svěžesti, reálné vyrovnanosti duševní — ale jen v epické minulosti. Šotva se octne v Tómově ovzduší, promění se v stín. Není patrně Sovovi dáno chápat a umělecky vytvářet jádrnou sílu životní v jejím pravém a nejčistším projevu — ve skutku. Jeho láska k ní právě jako láska k zemědělství je filosofická. Lidská, citová je na straně slabých, těkavých a strokotaných a společensky na straně požívajících.

Nejpatrnější je to na kresbě ostatních lidí a jejich prostředí.

Tómův bratr Oskar, neplodný fantast, a slabá milující matka dovedou několik svých stránek naplnit rytmem zasněného života. Ovzduší staré Tábořské uličky, plné melancholických reminiscencí je jako ozvučná deska; vzmočňuje jejich život.

Právě tak působí dožívající malošlechtická rodina Rossbachů: starý voltairian, děd pietistní, malicherně aristokratická matka, těžká dcera „porcelánová panenka“ Gita, ba i její zhýralý hlupáček muž — všichni jsou životně nad šedivou úrovní.

Ti všichni mohli být spíše základem jakéhos románu, snad téhož Bojarova, kdyby na jejich straně byla nejen instinktivní, ale i vědomá, filosofická sympatie Sovova. Filosofie je však odstavila do podruží.

Druhá příčina nezdaru Sonova je, že neovládnul románové techniky.

Primum necessarium její je, aby všechny daný život spíala v jedny břehy, aby v nich všem proudům dala vzájemný vztah (umělecky důvodný); druhá je podmínka pohybu (ať vnitřního neb vnějšího), pak teprve volá látka po architektonickém vyvážení částí, po vypracování detailů atd. atd. Necht si i roste umělecká svoboda vzdáleností od začátku, necht roste třeba čtverečně, ale z prvních zákonů není vykoupení.

V „Tómu Bojarovi“ existuje jistě důvod lidského výběru; lidé byli voleni rozmyslně, aby ukázali na jedné straně vrstvy zachvácené rozkladem, na druhé pak vrstvy choré sice slabostí, ale schopné vydat silné jednotlivce.

V „Tómu Bojarovi“ však neexistuje příčinný vztah pohybu, což znamená, že proudy v počátku spiaté, náhle se nezadržitelně rozbíhají a oslabují ústřední tak, že málem vysychá.

Exposice vysílá do světa: favorisovaný Tómuův proud, dilletující Oskarův a vyčkávací Gitin; ty jdou vedle sebe; proti nim míří proud klerikálně aristokratických politiků, representovaný advokátem Petrichem a hlavně farářem Teodorikem s rodinou Rossbachovskou.

Jdou, srážejí se, zbarvují se vzájemně a ukazují na širé perspektivy postupu.

Toto prvé vývojové stadium končí transformací osudů: Oskar ztroskotá, Tóma se rozejde s Gitou (bez konfliktu, jen tak, že to ani citovou reakci nevyvolá), klerikálové se vyšvihnou k vládě nad krajem. A tím okamžikem přestává Sovova vláda nad jednotou. Každý jde svou cestou — vlastně všichni stojí a dřímají, jde jen Gita, spojivši se s katastrofálním elementem Maxem. Připraví ji o statek, včas se zastřelí a ona pak téká po světě za prázdným štěstím, prohrá trosky majetku a pak i život.

Aby pohnul stojatými vodami, přivádí Sova nové proudy odkudsi z modra: Tómovi ženu, páteru Teodorikovi lásku ke Gitě. Erna je marná, neboť ani nitrem mužovým, ani jeho vnějším osudem nepohne. Mohla být škrtnutá a nic by se nebylo na vývoji změnilo, nanejvýš by byl ubyl paní Gitě jeden moment podráždění. — A farář vzplane tak náhlou a tak náruživou láskou, že sešílí. To je sice vzruch, ale neorganický.

Vůbec jsou zde všechny vzruchy neorganické: nerostou, nepřipravují se, nýbrž náhle vznikají i zanikají jako blesky bez mraků a bez bouře, takže působí hledané a násilně. Nejsou samy o sobě špatny, ba jsou lepší než románový celek, ale měly být z něho vyňaty, aby mohly působit nezávisle. „Šílený kněz“ by byl motiv jistě poutavý a v stylisaci rozkladu neotřelý. „Porcelánová panenka“, zardoušená vlastní doggou v pološilném výběchu malomocné zloby, byl by detail, který by Gitinu novelku učinil pozoruhodnou. Ale v Bojarově ovzduší hyne obě a všechno ostatní zachlazením.

Tak Bojar, filosofický cíl básníkův, zahubil mu milé lidi, a zahubil i jej. —

Je to cítit i na stylu. Svěží a hybný s počátku, stává se dutým a dutějším, a jen když sběhne na okamžik ke svým dobrovolně oddáleným, polovičatým lidem, procitá.

Hle, jak prázdně na př. vyzní popisná partie, v níž se jedna polovice zdá zapomenutou versí druhé, jenž měla být škrtnuta: „Celý den, od rána do večera trval hon, se soumrakem zapadla celá společnost do zámku, kdež vše končilo zábavou a veselím. Unavení lovci sesedli se po komnatách, honci usedli v čeledníku a sousedních místnostech. Byl sychravý podzimní den. Panstvo promrzlo, prošlo několik kilometrů sem a tam po polích, hájích, zavodněnými lukami, kříž na kříž a zase zpět. Dlouho trvalo, než celá družina lovců a honců s kořistí dvou srnců a s množstvím zajíců, za řevu a veselého hulákání vtrhla do zámku. Nastalo veselí starousedlých a staroslavných aristokratických zvyků.“ —

Filosofický výboj nestává se patrně vždycky výbojem uměleckým. Proto zůstane „Tóma Bojar“ jen dokumentem doby a jednoho z nejnadánnějších její básníků. A s toho stanoviska bylo by možno ještě jednou se k němu vrátit. Pro naději, že filosofické překonání lásky k odumírajícím může být počátkem plodné lásky k rostoucím, a že z nové lásky, až promění svého nositele, i nové plody uzrají.*)

STARONOVÁ VLÁDA VE VÍDNI.

(3 kabinet Bienertův. — Sčítání lidu. — Česká oposice. — Delegace.) Dne 10. ledna vyhlášen byl v úředním listě nový kabinet Bienertův. Již třetí, ale čeští poslanci mohou o něm říci toliko to, co říkal vždycky Clemenceau, když mu vytýkají, že potírá každou vládu: „Byla to vždycky t a ž vláda.“ Skutečně také nové ministerstvo Bienertovo, které vzniklo z výpadu Polského Kola proti polským ministrům Bilińskému a Dulembovi v otázce vodocestné, uvedlo se v život s výslovným prohlášením, že bude pokračovati v dosavadním kursu, čili že vše zůstane při starém. Rekonstruovaný kabinet převzal také celý inventář dřívější vlády, který je ostatně, jak uvedeno, velmi ošumělý a děravý a sestává většinou z krásných hesel o objektivní, na stranách nezávislé administrativě, za kteroužto objektivností tají se jen uvědomělá a soustavná nepřiznání k českým potřebám a nárokům. Sčítání lidu, které padlo zrovna v dobu nastolení nového kabinetu, ukázalo také jasně neslýchanými násilnostmi úředních orgánů proti Čechům, čeho se můžeme od nové vlády nadíti.

Ačkoli tedy zůstalo jen při malém revisementu jednotlivých resortů, nebyla historie vzniku, třetího ministerstva Bienertova bez zajímavosti. Baron Bienert chtěl původně přivést do kabinetu dva Čechy, úředníky, doufaje, že tím česká oposice proti novým plánům se zeslabí. S touto nabídkou vytasil se také předsedovi jednotného českého klubu ve Vídni dr. Fidlerovi. Pravil mu, že je jeho úmyslem docílit, aby Čechové nevydávajíce se zásadní oposice, zajistili aspoň platné vyřízení státních nezbytností, z nichž pro nejbližší dobu byly aktuální rozpočet, rekruti a bankovní předloha. Při tom bar. Bienert dává na jevo, že nepovažuje rekonstrukci kabinetu za definitivní a zejména prý pravil, že je si vědom nedostatečnosti dosavadní většiny a nynějšího byrokratického složení kabinetu pro vyřízení velkých předloh vojenských a finančního branného zákona a finančního plánu. Snahou Bienertovou bylo docílit, aby Čechové pomohli utvořit jakousi „většinu na zapřenou“ — verschämte majorität z minula —, aby Čechové nominálně ve většině nebyli, fakticky však takovou většinu zajistili, kdyby bylo potřebí. Přijmouti takovou nabídku, bylo by znamenalo ovšem pro českou politiku zapřáhnouti se do německo-vládního vozu a to bez nejmenšího vlivu na správu a bez jakéhokoli uznání českých požadavků. Odmítl tedy čeští poslanci návrh Bienertův a to tím výhodnější, že týž den rozbilo se v Praze znova jednání o dohodu na sněmu, když Němci odmítli i kompromisní návrhy Thunovy v jeho vlastní prospěch podané. Byli tedy nuceni

*) T. B. vyšel jako svazek spisů Antonína Sovy, nákladem Hejdy a Tučka. Cena 4 K 20.

čeští poslanci postavili se na stanovisko trpělivosti a říci si, že vyčkají, až konečně vládnímu systému německou obstrukci v Praze podporujícímu dojde dech.

Plán Bienertův vzít do kabinetu dva Čechy, nebyl by tím býval zmařen. Zmařili jej však němečtí radikálové, kteří na poradě zástupce německého národního svazu Bienertovi prohlásili, že nemohou vládu podporovati, budou-li dva resorty — veřejné práce a orby — dány Čechům a ministerstvo železnic Polákům (Glombinskému). Bar. Bienert dal si oficiálně do novin výpad radikálů patně, aby zapůsobil tím na Čechy, ale současně německým radikálům vyhověl tím, že orbu svěřil německému byrokratovi slezskému bar. Widmannovi a jen pro veřejné práce navrhl ministrem železnic sekčního šéfa Marka. Nezapomněl také znova ujistiti Němce, že kurs podle jejich chuti zůstane zachován. Jediným trochu příznivějším momentem bylo propuštění bar. Härdtla z ministerstva vnitra a nabrání jeho hr. Wickenburgem. Ale Härdtl byl balastem kabinetu bez ohledu na Čechy, jeho provokativní, předběžný systém budil zejména mezi státním úřednictvem největší roztrpčení.

Do obou sněmoven uvedl bar. Bienert nový kabinet dne 17. ledna projevem, v němž nebylo pro český národ nejmenšího příznivého stanoviska; jen staré, otřelé šlágry o nestrannosti a objektivnosti. Stanovisko české zdůraznil v následující pak rozpočtové debatě (rozprava o vládním prohlášení byla soc. demokratickými hlasy zamítnuta) předseda jednotného klubu dr. Fiedler: nezměněná oposice.

Poláci projeví většinou spokojenost s ujištěním vlády, že bude provedena revise vodocestního zákona, ačkoli v podstatě nemohou ani teď doufatí pranic. Poměry v Kole zůstaly nevyjasněné a dokladem jich bylo zvolení divokého a dosud bezvlivného poslance Lazarského předsedou Kola na místě Glombinského. Nový předseda ohlásil ve své parlamentní řeči vůči vládě politiku volné ruky. Němci zůstali ovšem vládě věrni a také německo-radikální povyk ukázal se pouhým manévrem ze strachu před novými volbami.

Velkou pozornost vzbudilo jmenování hr. Frant. Thuna místodržitelem v království, skoro současně s jmenováním nového ministerstva. Předcházely mu sensační zvěsti, že hr. Thun dostane obzvláštní pravomoc od císaře zjednatí v Čechách pořádek. Česká veřejnost uvítala někdejšího mladočecha-bijce neobyčejně vlídně. Hlavně proto, že dle všech známek došlo ku jmenování tomu mimo a snad i proti vůli bar. Biernetha a že se čeká od hr. Thuna samostatný, na vídeňské protičeské vládě méně závislý postup vůči vyděračské německé obstrukci. Zda-li naděje ty neklamou, dlužno vyčkati, prozatím byly ovšem posíleny huňáckým křikem Němců proti nástupci Coudenhova.

V posledním týdnu lednovém po vyřízení prvního čtení rozpočtu, kdy ve výborech státní nezbytnosti úplně uvázly následkem nevyjasněných poměrů, přerušila sněmovna své jednání do 7. února, aby ustoupila v Pešti novému delegačnímu zasedání. Pro toto zasedání připravila společná vláda velký vojensko-námořní program na další zbrojení, dosahující výše 312 milionů, program, který všude vyvolal výkřik děsu, neboť nelze dohlédnouti koncu šílené zabraněné politiky Herenthalovy. I ve vládních stranách vzbudily tyto požadavky brůzu, protože tyto strany nemohou poukázati na nejmenší úspěch pro lid zatím, co povolují dále tak obrovské miliony fantómu velmoci.

Ve Vídni, 28. ledna.

K. Z. Klíma.

LIDOVÁ STRANA POKROKOVÁ

konala ve dnech tříkrálových svůj sjezd. Sjezdem dokončena byla fuse strany lidové a pokrokové ve stranu jednu. Jest zajímavou přehlédnouti vývoj této otázky posledních desíti let. Na Moravě před desítkami let byla

celá řada pokrokových skupin dle krajového zbarvení buď realistická nebo státoprávní, které s programy svých mateřských stran v Čechách ostře vystoupily proti dosavadním politickým stranám moravským, ale navzájem sobě byli cizími i nepřátelskými.

Občas podnikány kroky hlavně z olomouckého spolku pokrokového směřující k tomu, aby oba směry byli získány pro jednotný postup v zemské politice.

Potřeba toho byla všude uznávána, ale k praktickým výsledkům těžko docházelo pro řadu otázek i teorií, zejména otázce státního práva, jež živě byly pojímány a v nedokončených diskursích o těchto otázkách dlouho se utápěla možnost jednotné pokrokové práce.

První větší pokus k soustředění pokrokové práce na Moravě stal se dne 5. ledna 1906 svoláním pokrokové organizace olomoucké a ostravské k veřejnosti a proklamováním stěžejních zásad: státoprávní, demokratické (všeob. právo hlasovací) proti klerikalismu, požadavek reformy všech kulturních a hospodářských zřízení v duchu pokrokovém. Brno a jihozápadní Morava soustředěna kolem Svozilova »Mor. Kraje- zůstala stranou a politicky se hlásila k straně realistické, nejvíce byla však inspirována pardubickou »Osvětou Lidu«. Fanatismus »O. L.« však a zejména demagogické zasahování její do poměrů moravských a zbytečné přístřívání osobních věcí brzo zdiskreditovalo její vliv na Moravě a všechny skupiny pokrokové toužily po společné jednotné pokrokové práci na Moravě, zejména když bylo poznáváno, že se ztrácel čas v stálém vyjasňování vzájemných poměrů, kdežto v praktické politice získávali klerikálové. Ještě během téhož roku došlo k utvoření se jednotné strany pokrokové s Dr. Fischerem v čele. Program sestavili redaktoři Svozil a Skýpala. Byl plodem kompromisu mezi programy strany realistické a radikálně-pokrokové. V otázce státoprávní neakcentoval tolik historismus jako zemskou samosprávu. Strana vyvinula horečnou činnost organizační a při zemských volbách ke konci roku 1906 vyzískala 5 mandátů.

Vstupem poslanců pokrokových do zemského sněmu nastala situace nová. Klerikálně-konservativní blok na zemském sněmě nutně vyžadoval, aby byly všechny difference mezi pokrokovými lidmi odčiněny, zejména, aby strana lidová a pokroková, neviděly v sobě soupeře. Tato myšlenka všude razila si cestu, až došlo před dvěma roky k splnutí strany pokrokové s lidovou v jednu stranu lidovo-pokrokovou, kteréžto fusi dal poslední sjezd důvěrníků svou sankci přijetím společného programu i řádu organizačního.

Této nové formaci politické přikládáme velký význam a považujeme to i za satisfakci svou, poněvadž po sedm let jsme stanovisko to v časopise svém hlásali. Je nepopíratelné, že v nové straně soustředí se všechny zdravé složky Moravy a až selhou zbraně různých demagogií strannických, soustředí se veškerá práce politická na Moravě ve straně lidovopokrokové. Ovšem vývoj půjde dále. Nepovažujeme ani dnešní formaci za konečnou. Ještě více nutno soustředit poměry moravské. Nutno dostat do jedné linie všechny živly, které nejsou klerikální. Třebas nedocílíme jednotné formy organizační, ale nutno pracovati k jednotnému postupu tak, aby veřejnost moravská v hlavním postupu svém roztříděna byla vedle soc. demokratů pouze na dva tábory: klerikální a neklerikální. Věříme, že k tomu dospějeme a že i na říšskou politiku tím působiti budeme, jakož i na rozvaděné bratry v království.

Za redakci odpovídá Otakar Skýpala v Mor. Ostravě. — Tiskem knihtiskárny Birguse a Riedla v Přívoze. — Veškerá práva vyhrazena.